

Novine kao medij knjižarskog oglašavanja

Lakuš, Jelena; Magušić-Dumančić, Iva

Source / Izvornik: **Vjesnik bibliotekara Hrvatske, 2018, 60, 45 - 72**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.30754/vbh.60.4.528>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:787277>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)/[Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-02**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

**NOVINE KAO MEDIJ KNJIŽARSKOG
OGLAŠAVANJA: „DANICA“, PRVI HRVATSKI
KNJIŽEVNI I KULTURNI LIST**

**NEWSPAPERS AS A MEDIUM FOR BOOKSELLERS’
ADVERTISEMENTS: “DANICA“, THE FIRST CROATIAN
LITERARY AND CULTURAL PERIODICAL**

Jelena Lakuš
jlakus@ffos.hr

Iva Magušić-Dumančić¹
iva.magusic@gmail.com
Odsjek za informacijske znanosti, Filozofski fakultet
Sveučilište u Osijeku

UDK / UDC 070:659.1(497.5)“18“
Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper
Primljeno / Received: 5.9.2017.
Prihvaćeno / Accepted: 13.11.2017.

Sažetak

Cilj. U radu se na primjeru „Danice“, vodećeg hrvatskog književnog lista preporodnog razdoblja, problematizira knjižarsko oglašavanje u novinama, relativno novom mediju koji je tijekom 19. stoljeća doživio procvat i koji je mogao zbog svog brzog tempa izlaženja daleko bolje pratiti ubrzanu produkciju knjiga i časopisa nego knjižarski katalozi u kojima su se do tada uglavnom objavljivale vijesti o novitetima na knjižnom tržištu. Cilj je rada pokazati u kojoj su mjeri i na koji način tiskari, nakladnici i knjižari, ali i sami autori, novine koristili u svrhu oglašavanja svojih proizvoda.

¹ Članak je nastao na temelju diplomskog rada *Novine kao medij knjižarskog oglašavanja: “Danica”*, prvi hrvatski književni i kulturni list autorice Ive Magušić-Dumančić, a pod mentorskim vodstvom Jelene Lakuš. Rad je obranjen 2017. godine na Sveučilištu u Osijeku.

Metodologija. Identificirani knjižarski oglasi analiziraju se s kvantitativne (učestalost pojavljivanja oglasa kroz godine), grafičke (grafičko oblikovanje oglasa) i formalno-sadržajne strane (vrste bibliografskih informacija koje se donose u oglasima).

Rezultati. Zaključuje se da su knjižarski oglasi dijelom na tragu suvremenog načina oglašavanja knjiga jer se, uz naslov i autora, često donose i podaci o sadržaju knjiga. Međutim činjenica da u velikom broju oglasa nedostaju važne informacije kao što su nakladnik ili cijena, kao i prilično skromno grafičko oblikovanje oglasa, ukazuje na još uvijek nedovoljnu pripremljenost nakladnika i knjižara na takav vid knjižarskog oglašavanja.

Originalnost. Rad na metodološki inovativan način ukazuje na to da je knjižarsko oglašavanje u novinama u 19. stoljeću ipak bilo nesumnjivo prepoznato te se brzo razvijalo, osobito od 1850-ih i 1860-ih godina, kada dolazi do ubrzanog razvoja ne samo tiskarske produkcije nego i knjižarstva.

Ključne riječi: „Danica“, knjižarski oglasi, knjižarstvo, novine, 19. stoljeće

Abstract

Purpose. The paper deals with advertising of books and journals in newspapers, a relatively new medium that had flourished during the 19th century, which could better follow the fast-growing production of books and magazines due to its rapid pace of publication, than the bookstore catalogues which had been in general use by that time. The aim of the paper is to show the extent to which the printers, publishers, bookstore owners as well as authors used “Danica”, the leading Croatian literary weekly magazine from the age of the Croatian national revival at the beginning of the 19th century, for advertising purposes.

Methodology. The identified book ads have been analyzed from the following perspectives: quantitative (annual publication frequency of book ads), graphic (graphic design of book ads), as well as the form and content (types of bibliographic information).

Findings. The conclusions indicate that the book ads were partly similar to the contemporary way of book advertising because they included, in addition to title and author information, data on book content, too. However, a large number of ads were missing important information such as information on publishers or prices. In addition, their graphic design was rather modest. From this, we conclude that publishers and bookstore owners were still insufficiently prepared for this kind of book advertising.

Originality. Based on an innovative methodological approach the paper suggests that book advertising in newspapers was undoubtedly well recognized and developed rapidly in the 19th century, especially from the 1850s and 1860s when the vast expansion occurred not only in the publishing industry but also in the bookselling world.

Keywords: book ads, bookselling, “Danica” periodical, newspapers, 19th century

1. Uvod

Mogućnosti oglašavanja knjiga bile su u povijesti prilično ograničene. Nova su izdanja promovirana u izlozima knjižara, na knjižarskim sajmovima, u već objavljenim knjigama, putem plakata ili pak letaka, koji su raspačavani svima za koje se smatralo da bi mogli biti zainteresirani za knjižne novitete. Otkrićem tiska i pojavom velikog broja naslova na tržištu, knjige se oglašavaju i u knjižarskim katalogima, koji će još i u 19. stoljeću biti najvažniji izvor bibliografskih obavijesti o knjigama koje su bile dostupne na knjižarskom tržištu. No s ubrzanim razvojem nakladništva u 19. stoljeću, nakladnici, koji su sve do druge polovine 19. stoljeća nerijetko obnašali i funkcije tiskara i knjižara, ali i sâmi autori, trebali su pronaći nove načine oglašavanja, pa je to postalo jedna od njihovih ključnih zadaća.² Zbog svog sporog tempa izlaženja knjižarski katalogi naime nisu bili u skladu s rastućom produkcijom knjiga, pa je valjalo pronaći nove, brže načine oglašavanja koji bi mogli doprijeti do većeg broja čitatelja.³ S pojavom i razvojem novinske industrije tijekom 18. i početkom 19. stoljeća, kao mogući reklamni prostor novine su se prirodno nametnule.⁴ One naime obično izlaze u dnevnom ili tjednom ritmu, pa tako oglasi mogu bolje pratiti ubrzanu produkciju knjiga. Također, barem u teoriji, novine su osmišljene kao svakodnevna lektira svih društvenih slojeva.⁵ Nakladnici, tiskari i knjižari stoga su bili uvjereni da je oglašavanje u novinama vrlo pogodan vid reklamiranja novih knjiga i časopisa jer su čitatelji na taj način mogli brzo doći do najnovijih informacija o djelima koja su se našla ili će se tek naći na tržištu, što je, u vrijeme kada to nije bilo najjednostavnije doznati, bilo iznimno važno.⁶

Radovi koji se bave nekim od vidova knjižarskog oglašavanja⁷ nisu u nas brojni te su se pojavili tek unazad jednog desetljeća, sa sve snažnijim etabliranjem povijesti knjige kao discipline i u hrvatskoj znanosti. Marijana Tomić u radu *Knjižarski katalogi kao izvori za povijest knjige: primjer kataloga Novoselske knjižare u Zagrebu (1794.-1825.)* analizira sa sadržajnog, jezičnog i žanrovskog aspekta katalog zagrebačkog tiskara i knjižara Antuna Novosela, polazeći od pretpostavke da je knjižarska ponuda morala odražavati zahtjeve čitatelja, kao i cjelokupno kulturno i

² Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica hrvatska, 2006. Str. 624.

³ Krtalić, M. Knjižarski oglasi u osječkim novinama 19. stoljeća. // *Libellarium* 1,1(2008), str. 76. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v2i1.140>.

⁴ Stipčević, A. Nav. dj., str. 624.

⁵ Krtalić, M. Nav. dj, str. 76.

⁶ Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata: knjiga III. Od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008. Str. 90.

⁷ U radu se koristi termin „knjižarsko oglašavanje“. Međutim pod tim se terminom podrazumijeva i oglašavanje od strane tiskara i nakladnika, ali i pozivi na pretplatu koji su u 19. stoljeću bili također vrlo uobičajen način oglašavanja knjižnih noviteta, i to najčešće od strane sâmih autora.

intelektualno ozračje grada.⁸ U radu *Trade in French books in Zagreb: 1796-1823*. Jasna Tingle analizira osam kataloga triju zagrebačkih knjižara s kraja 18. i početka 19. stoljeća (Franje Župana, Franje Rudolfa i Antuna Novosela), no fokusira se isključivo na francuske naslove u namjeri da istraži koliko je u to vrijeme bila razvijena trgovina francuskim knjigama.⁹ Cjelokupnu jezičnu, sadržajnu i žanrovsku analizu navedenih kataloga ista autorica daje u nedavno obranjenom doktorskom disertaciji *Katalozi zagrebačkih knjižara u pred-preporodnom razdoblju kao izvor za povijest knjige i čitanja*.¹⁰ Nada Topić pak sadržajnom analizom 17 kataloga devet hrvatskih knjižara iz Dubrovnika, Splita, Zadra, Karlovca, Zagreba i Osijeka nastoji utvrditi načine i kriterije klasifikacije knjižarske ponude početkom 20. stoljeća, zaključujući da su oni očito imali zadatak da ponudu potencijalnim kupcima učine što preglednijom.¹¹ Navedeni nas radovi upućuju na to da su prodajni katalogi knjiga bili vrlo važan način oglašavanja knjižarske ponude jer su predstavljali prilično jednostavan način komunikacije s kupcima.¹² No kao što je prethodno već rečeno, zbog svojeg sporog tempa izlaženja pokazali su se nedostatnima, pa je time novinskom oglašavanju bio otvoren put. Oglašavanjem knjiga u novinama, koliko je poznato, bavi se samo nekoliko radova. U radu *Knjižarski oglasi u osječkim novinama 19. stoljeća* Maja Krtalić analizira tri lista koja su izlazila u drugoj polovici 19. stoljeća u Osijeku („Esseker allgemeine illustrierte Zeitung“, „Die Drau“ i „Branislav“) te daje uvid u način na koji su novine kao „svakodnevni i sveprisutni medij širenja informacija“ poslužile u oglašavanju knjiga.¹³ Slično istraživanje proveli su i Zoran Velagić i Nikolina Dolfić u radu *Knjižarski oglasi u „Kraljskom Dalmatinu“ i „Zori dalmatinskoj“*, u kojem su promotivne mogućnosti novina i časopisa istražene na primjeru spomenuta dva lista koja su izlazila u prvoj polovici 19. stoljeća u Zadru.¹⁴ Marin Knezović pak u radu *Oglasi u Gajevim novinama* analizira, s obzirom na njihov sadržaj i jezik, oglase objavljene u prvih pet godina izlaženja Gajevih „Novi-

⁸ Tomić, M. Knjižarski katalogi kao izvori za povijest knjige: primjer kataloga Novoselske knjižare u Zagrebu (1794.-1825.). // *Libellarium* 1, 2 (2008), 161-179. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v1i2.128>.

⁹ Tingle, J. *Trade in French books in Zagreb: 1796-1823*. // *Libellarium* 3, 2(2010), 135-152. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v3i2.124>.

¹⁰ Tingle, J. *Katalogi zagrebačkih knjižara u predpreporodnom razdoblju kao izvor za povijest knjige i čitanja*: doktorska disertacija. Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“, 2016.

¹¹ Topić, N. *Knjižarska klasifikacija: primjeri i kriteriji klasifikacije hrvatskih knjižara u prodajnim katalogima i popisima knjiga s početka 20. stoljeća*. // *Libellarium* 4, 2(2011), 121-145. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v4i2.159>.

¹² Isto, str. 142.

¹³ Krtalić, M. *Nav. dj.*, str. 75-92. Radu je priložena bibliografija 38 identificiranih knjižarskih oglasa.

¹⁴ Velagić, Z; N. Dolfić. *Knjižarski oglasi u „Kraljskom Dalmatinu“ i „Zori dalmatinskoj“*. // *Libellarium* 1, 2 (2009), 47-63. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v2i1.140>. Radu je priložena bibliografija 100 identificiranih oglasa.

na“, pokrenutih 1835. godine, no istraživanjem ne obuhvaća samo knjižarske oglase, koji zauzimaju znatan oglasni prostor lista, već i oglase za niz drugih proizvoda i usluga.¹⁵ Međutim knjižarski oglasi objavljeni u „Danici“, listu koji je počeo izlaziti kao prilog Gajevim „Novinama“ samo nekoliko dana nakon njihova pokretanja, do sada još nisu bili predmetom istraživanja, premda možemo pretpostaviti da je „Danica“ nakladnicima, knjižarima i autorima mogla biti jednako privlačna kao i „Novine“ u kojima se u Hrvatskoj i pojavljuju prvi komercijalni oglasi.¹⁶ U radu *O počecima časopisnog reklamnog oglašavanja – od Gajevih oglasa do pisama u ulozi reklamnih poruka* Vlasta Rišner i Maja Glušac dotiču se knjižarskih oglasa u „Danici“, no analiza koja je provedena daleko je od iscrpne i cilja ponajprije na to da ukaže na početke razvoja oglašavanja u novinama općenito.¹⁷ Namjera je ovoga rada stoga dosadašnja istraživanja o knjižarskom oglašavanju u novinama nadopuniti. Dva su temeljna kriterija prema kojima je upravo „Danica“ odabrana za analizu. Prvo, riječ je o prvom hrvatskom književnom i kulturnom listu, a drugo, preporodno razdoblje u kojem „Danica“ izlazi podudara se s počecima stvaranja suvremenog građanskog društva te s razvojem gospodarstva koje je zahvatilo cijelu Europu od 1830-ih godina te je, temeljeći se na proizvodnji robe široke potrošnje, potaknulo i razvoj reklamnog oglašavanja.¹⁸ Cilj je rada na metodološki inovativan način pokazati u kojoj su mjeri i na koji način nakladnici i knjižari, pa i sami autori, novine, kao relativno nov medij, koristili u svrhu knjižarskog oglašavanja.

2. Metodologija istraživanja

U radu su analizirani knjižarski oglasi objavljeni u književno-kulturnom tjednom prilogu „Novina horvatskih“, „Danici“, koja je s prekidima izlazila od 1835. do 1849., 1853., te od 1863. do 1867.¹⁹ Sva 1034 broja (21 godište) digitalizirana

¹⁵ Knezović, M. Oglasi u Gajevim novinama. // Historijski zbornik 54(2001), 47-76.

¹⁶ Oglas. [citirano: 2017-06-14]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44829>.

¹⁷ Rišner, V.; M. Glušac. O počecima časopisnog reklamnog oglašavanja: od Gajevih oglasa do pisama u ulozi reklamnih poruka. // Zadarski filološki dani III. : zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zadru i Ninu 5. i 6. lipnja 2009. / glavni i odgovorni urednik Šimun Musa ; prijevod sažetaka Eugenija Čuto. Zadar : Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 2011. Str. 417-436.

¹⁸ Knezović, M. Nav. dj., str. 47.

¹⁹ „Danica Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka“ počinje izlaziti 10. siječnja 1835. godine, samo četiri dana nakon što su pokrenute „Novine Horvatzke“. Pod tim imenom izlazi godinu dana, a potom se pojavljuje pod imenom „Danica ilirska“. Taj će naslov nositi sve do zabrane ilirskog imena 1843. godine. Od 1843. do 1848. godine izlazi pod imenom „Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska“, a nakon toga, sve do prestanka izlazenja 1867. godine, ponovno pod imenom „Danica ilirska“. U radu se list jednostavno naziva samo „Danica“.

su i dostupna putem portala Stare hrvatske novine.²⁰ Knjižarske je oglase najprije bilo potrebno pažljivim pregledavanjem svih brojeva identificirati, a nakon toga je napravljena njihova kvantitativna, grafička i formalno-sadržajna analiza. Kvantitativna analiza podrazumijevala je analizu učestalosti pojavljivanja oglasa kroz godine, čime se željelo utvrditi jesu li sredinom 19. stoljeća nakladnici, knjižari i autori prepoznali novine kao medij knjižarskog oglašavanja. Analizom grafičkoga oblikovanja oglasa nastojalo se utvrditi mjesto koje je knjižarskim oglasima pridavano u listu. Formalno-sadržajna analiza knjižarskih oglasa podrazumijevala je analizu postojanja bibliografskih podataka o oglašavanim djelima – postojanje podataka o autoru (ime i prezime, ali i drugi biografski podaci, ako su postojali), postojanje podataka o naslovu oglašavanih djela, mjestu izdanja/tiskanja, knjižari, nakladniku i tiskari, kao i podatka o broju stranica. Podaci o stranicama radi lakše su analize razvrstani u nekoliko kategorija (0-49 stranica, 50-99 stranica, 100-199 stranica, 200-299 stranica, 300-399 stranica, 400-499 stranica, 500-599 stranica, 600-899 stranica te 900 i više stranica), vodeći se, s obzirom na to da ne postoji definicija stare knjige koja se temelji na broju stranica²¹, UNESCO-ovom definicijom prema kojoj je knjiga publikacija od najmanje 49 stranica.²² Analiziran je i format djela koji je u oglasima iskazivan ovisno o tome koliko je puta tiskarski arak bio presavijen kao 2° ili *folio* format (2 presavijena lista), *kvart* ili četvrt (4°) format (4 lista), *oktav* format (8°) ili osmina (8 listova), *duoedec* format (12°) ili dvanaestina (12 listova), *sedec* format (16°) ili šesnaestina (16 listova) itd.²³ Nadalje, analiziran je i podatak o cijeni oglašavanog djela. S obzirom na to da su cijene u oglasima izražavane u različitim valutama – groševima²⁴, forintama²⁵, krajcarima²⁶, talirima²⁷ itd., a često su se koristili i različiti nazivi – novčići, cvancige, dvadesetci i slično, bilo je potrebno, radi lakše analize i us-

²⁰ Portal: Stare hrvatske novine. [citirano: 2017-06-23]. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/Default.aspx>.

²¹ Stara knjiga ovisi o nekoliko čimbenika: nakladnik/tiskar, raspačavatelj i, naposljetku, čitatelj, tj. definicija se stare knjige temelji na samoj proizvodnji knjige (ovisno o tehnološkom napretku), nakladničkoj djelatnosti (izboru teksta) te čitatelju. Katić, T. Stara knjiga: bibliografska organizacija informacija. Zagreb : Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007. Str. 41.

²² Book. // Encyclopaedia Britannica. [citirano: 2017-06-29]. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/book-publication>.

²³ Knjiga. // Hrvatska enciklopedija. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32108>.

²⁴ Groš je hrvatska novčana jedinica u upotrebi od 16 stoljeća. Jakobović, Z. Leksikon novčanih jedinica. Zagreb : Školska knjiga, 2014. Str. 41.

²⁵ Forint. // Hrvatska enciklopedija. [citirano: 2017-09-03]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=20130>.

²⁶ Sredinom 15. stoljeća krajcar je bio sredstvo plaćanja u mnogim europskim zemljama. Jakobović, Z. Nav. dj., str. 12.

²⁷ Talir se pod istim ili sličnim nazivom rabio u mnogim europskim zemljama, a imao je, ovisno o zemlji i vremenu, različite vrijednosti – od 60 do 90 krajcara. Jakobović, Z. Nav. dj., str. 71.

poredbe, izraziti ih u samo jednoj valuti, pri čemu je odlučeno da to bude krajcar jer su cijene najčešće izražavane upravo u toj valuti. Naime u Austro-Ugarskoj se Monarhiji od 1458. godine koristila austrijska valuta, a novčane jedinice bile su gulden i krajcar. Do 1857. godine 100 krajcara je u Austriji bila protuvrijednost jednoj forinti²⁸, a nakon toga je jedna forinta vrijedila 60 krajcara.²⁹ Navedeni tečaj, odnosno smanjenje vrijednosti krajcara u odnosu na forintu, primijenjen je i pri preračunavanju valuta u oglasima. Krajcar je ujedno bio i manja novčana jedinica te ga se često nazivalo i novčić³⁰, a koristio se i naziv cvanciger ili dvadesetnjak.³¹ Nakon što su sve cijene pretvorene u krajcare, razvrstane su radi lakše analize u sedam proizvoljnih kategorija: 0-49 krajcara, 50-99 krajcara, 100-149 krajcara, 150-199 krajcara, 200-399 krajcara, 400-999 krajcara te od 1000 krajcara pa nadalje, pri čemu su se u osmoj kategoriji „ostalo“ našla ona djela čije su cijene bile izražene u valutama koje se nisu mogle pretvoriti u krajcare, kao što su rublje ili poljski franci ili se pak postojeće kratice nisu mogle točno odrediti (primjerice st., ngr.). Naposljetku, učinjena je i analiza postojanja podataka o kratkom sadržaju oglašavanih djela. Namjera je navedenih analiza utvrditi koji su od podataka koji se mogu pronaći u knjižarskim oglasima smatrani presudnima za prodaju. Dakako, još je niz drugih podataka koji se u knjižarskim oglasima, kao iznimno bogatim izvorima podataka o društveno-kulturnoj, ali i političkoj povijesti toga vremena, mogu iščitati (primjerice podatak o najzastupljenijim autorima, jeziku i žanru oglašavanih djela, prijevodima i slično), no s obzirom na ograničenost prostora, navedene analize ovim radom neće biti obuhvaćene. Na ovom je mjestu dovoljno samo reći da je preliminarna žanrovska analiza pokazala da su u „Danici“ bila mahom oglašavana djela preporodnih pisaca, kako onih hrvatskih, tako i pripadnika drugih slavenskih naroda, ali i djela stare hrvatske književnosti, kao što je primjerice bio Petar Hektorović, što je u potpunosti bilo u duhu preporodnog razdoblja u kojem je list počeo izlaziti.

3. Učestalost objavljivanja knjižarskih oglasa u „Danici“

U „Danici“ je, u sveukupno pregledana 1034 broja, pronađeno 1028 knjižarskih oglasa, identificiranih u 311 brojeva, što je daleko više nego u drugim do sada analiziranim listovima.³² Broj oglasa tijekom godina raste. U prvim godina-

²⁸ Lončarić-Horvat, O. Novčarstvo. Zagreb : Centar za dopisno obrazovanje Birotehnika, 1994. Str. 112.

²⁹ Peričić, Š. Gospodarska povijest Dalmacije od 18. do 20. stoljeća. Zadar : Matica hrvatska, 1998. Str. 262.

³⁰ Isto.

³¹ Jakobović, Z. Nav. dj., str. 50.

³² Primjerice, Zoran Velagić i Nikolina Dolfić u 176 brojeva zadarskog lista „Kraljski Dalmatin“ (1806.-1810.) pronalaze samo 7 oglasa, dok u 287 brojeva „Zore Dalmatinske“ (1844.-

ma izlaženja „Danice“ pronađeno je u prosjeku desetak oglasa godišnje (slika 1). Međutim od 1839. godine pa sve do 1846. godine njihov broj gotovo kontinuirano raste, s iznimkom razdoblja od 1843. do 1845. godine. Godine 1846. u „Danici“ se pojavljuje čak 51 oglas, otprilike onoliko koliko ih Knezović u razdoblju od 1835. do 1839. godine pronalazi, također na godišnjoj razini, u „Novinama“.³³ Međutim unatoč ukidanju cenzure u ožujku 1848. godine, koja je nakladnike posve sigurno kočila, u razdoblju od 1847. do 1849. godine bilježi se nagli pad broja oglasa, u prosjeku opet samo desetak godišnje. S obzirom na to da znamo kako su u „Zori Dalmatinskoj“ (1844.-1849.), književnom časopisu koji je izlazio u tom razdoblju, izašla samo 93 oglasa³⁴, a u „Danici“ u istom razdoblju 130 oglasa, razlog vjerojatno ne bismo mogli tražiti u konkurenciji. No svakako bismo ga mogli pronaći u činjenici da su u to vrijeme Monarhiju zadesila ratna zbivanja koja su se zasigurno odrazila i na područje nakladništva.³⁵ „Danica“ tada počinje gubiti čitatelje koje su više zanimale ratne vijesti nego jedan književni časopis, kao što se navodi u proglasu posljednjega broja, prije njezina prvog obustavljanja 1849. godine: „Svakdanje željno očekivanje novih političkih ratnih viestih, osobitno onih koje se posredno ili neposredno i naše sudbine tiču, zanima obćinstvo u toliko, da se zabavnimi časopisi veoma malo zanimati može“.³⁶ „Danica“ ponovno počinje izlaziti 1853. godine, kada bilježimo čak 175 oglasa. Iako je potom njezino izlaženje opet obustavljeno, u godinama kada će se „Danica“ ponovno početi tiskati, u razdoblju od 1863. do 1867. godine, bilježi se opet veći broj oglasa: 83 oglasa 1863. godine, 123 oglasa 1864. godine, čak 211 oglasa 1866. godine te posljednje, 1867. godine, 133 oglasa. Bio je to rezultat povećane produkcije knjiga otvaranjem novih tiskara i nakladničkih kuća, kao i razgranate knjižarske mreže diljem hrvatskih zemalja 1860-ih godina³⁷, ali zasigurno i činjenice da su knjižari

1849.), također tiskane u Zadru, pronalaze 93 oglasa, što znači po jedan oglas u svakom trećem broju. Maja Krtalić, analizirajući dvoje novine u cijelosti, „Esseker allgemeine illustrierte Zeitung“ (1869.) i „Branislav“ (1878.), te list „Die Drau“ u prvih deset godina njegova izlaženja (1868.-1877.), pronalazi ukupno 38 knjižarskih oglasa, po 16 u „Die Drau“ i „Esseker allgemeine illustrierte Zeitungu“ te 6 u „Branislavu“. Autorica inače navodi da je pronašla 41 oglas, no u pripadajućoj bibliografiji njih je 38. Iznimku čine Gajeve „Novine“, kojima je „Danica“ bila tjedni prilog, a u kojima je u samo prvih pet godina izlaženja (1835.-1839.), za koje Knezović radi analizu, identificirano čak 265 oglasa. Velagić, Z.; N. Dolfić. Nav. dj., str. 47-63; Krtalić, M. Nav. dj., str. 88-90; Knezović, M. Nav. dj., 62-63.

³³ Autor je utvrdio da su u „Novinama“ u tom razdoblju izlazila prosječno 53 oglasa godišnje. Knezović, M. Nav. dj., 62-63.

³⁴ Velagić, Z.; Dolfić, N. Nav. dj., str. 50.

³⁵ Vrijeme je to naime rata s Madarima, koji je uslijedio nakon zaoštavanja odnosa između Hrvatske i Ugarske tijekom srpnja i kolovoza 1848. godine. Revolucija 1848-1849. // Proleksis enciklopedija online. [citirano: 2017-08-23]. Dostupno na: <http://proleksis.lzmk.hr/43840/>.

³⁶ „Danica“, 1849. god., br. 31.

³⁷ Usp. Iz povijesti hrvatskoga knjižarstva / I. B. Vodopija; I. Hekman Mandić(ur.), Zagreb : Exlibris, 2009. Str. 21-134.

i nakladnici očitio sve više prepoznavali novine kao moćan medij oglašavanja, što je vidljivo i iz podatka da se primjerice u početku Gajeva tiskara pojavljivala samo s jednim ili dva oglasa, a da je potom od sredine 1850-ih objavljivala na godišnjoj razini njih čak 5 do 6.

Slika 1. Prikaz učestalosti objavljivanja knjižarskih oglasa u „Danici“

4. Grafičko oblikovanje knjižarskih oglasa

Knjižarski oglasi u „Danici“ u početku su doista teško uočljivi i ni na koji se način ne ističu. Nisu odvojeni od ostalog teksta u novinama, nisu ilustrirani te su više oblikovani kao članci, pritom najčešće tiskani sitnim novinskim tiskom (prilog 1).³⁸ U većini rubrika u kojima se oglasi pojavljuju oglašava se više djela odjednom, što doprinosi nepreglednosti. Ipak, u pojedinim rubrikama između oglasa za svaku pojedinu knjigu pronalazimo kratke horizontalne linije koje dijelom olakšavaju čitljivost (prilog 2). Tek od 1853. godine oglasi se počinju lakše uočavati, jer se gotovo svaki oglas navodi u zasebnoj natuknici te je prored nešto veći (prilog 3), a od 1866. godine postaje uobičajeno početak oglasa tiskati tzv. masnim slovima (prilog 4). Najčešće se radi o naslovu oglašavanog djela, pa se

³⁸ Analizirajući novine tiskane u Osijeku u drugoj polovici 19. stoljeća Maja Krtalić isto tako zapaža da se knjižarski oglasi ne nalaze među ostalim oglasima, već se pojavljuju, zajedno s ostalim tekstom, u rubrikama unutar teksta, i to najčešće onima koje donose vijesti iz kulture i svakodnevice, vizualno su teško uočljivi te više izgledaju kao opisi novih knjiga nego kao oglasi pojedinog knjižara. Kako nisu ilustrirani i također se ni na koji način ne ističu, u vrlo sitnom novinskom tisku zapravo su teško uočljivi. Tek krajem 1870-ih godina poprimaju izgled reklama. Krtalić, M. Nav. dj., str. 82.

pretpostavlja da su tiskari, nakladnici i knjižari upravo naslov prepoznavali kao najvažniji podatak koji će knjigu prodati. Zabilježen je samo jedan oglas u kojem je masnim slovima tiskano ime autora, vjerojatno zbog nedostatka podatka o samome naslovu.³⁹

Oglasi se gotovo uvijek pojavljuju u rubrikama namijenjenima oglašavanju novih naslova, pa su stoga, unatoč činjenici da su najčešće bili teško vizualno uočljivi, redoviti čitatelji „Danice“ mogli točno znati gdje potražiti informaciju o novim knjigama. U dvadeset godina, koliko je „Danica“ izlazila, oglasi se pojavljuju u gotovo sedamdeset različitih rubrika. Rubrike mijenjaju nazive na godišnjoj razini te ne postoji rubrika koja se kontinuirano pojavljuje kroz sve godine izlaženja, iako se često radi samo o varijacijama iste rubrike, npr. *Slavjanske viesti* i *Slavjanske novosti*. Nazivi rubrika u skladu su s preporodnim duhom toga vremena, kao i promicanjem duha sveslavenstva, pa pronalazimo rubrike kao što su *Literatura Poljska*, *Česka literatura*, *Literatura sarpska*, *Ruska literatura*, *Ilirska literatura*, *Književstvo ilirsko* i slično. Oglasi se najčešće nalaze u rubrici *Književni viestnik* u kojoj pronalazimo čak 344 ili 33 % oglasa. Rubrika je postojala tri godine. U ostalim rubrikama pojavljuje se daleko manji broj oglasa. Rubrike u kojima se tijekom svih godina izlaženja „Danice“ pojavljuje manje od 35 oglasa, kao što su primjerice *Kratke viesti*, *Smiesice*, *Slovstvo*, *Dopis iz Beča*, *Nova knjiga* ili *Odaziv rodoljubnog sarca*, u istraživanju su okupljene u kategoriji „ostalo“ te je u njima objavljeno ukupno 26 % oglasa (tablica 1).

Tablica 1. Najčešće rubrike u kojima se pojavljuju knjižarski oglasi

Rubrike	Broj oglasa	%
Književni viestnik	344	33 %
Slavjanske novosti	136	13 %
Slavjanske viesti	119	12 %
Književnost	85	8 %
Književne vesti	39	4 %
Sveslavjanske vesti	35	3 %
Ostalo	270	26 %
Ukupno	1028	100 %

Iako vrlo rijetko možemo razaznati stoji li iza objave oglasa sâm autor, tiskar, nakladnik ili knjižar, prilično je jasno da, s obzirom na to da nema točnog obrasca

³⁹ Točan naslov zbirke pripovjedaka koja se oglašava ne navodi se. „Danica“, 1866. god., br. 19.

po kojem se knjige oglašavaju, uredništvo oglas oblikuje na osnovi informacija koje od njih dobije. U rijetkim je slučajevima jasno tko stoji iza objave oglasa, kao što je primjerice oglas u kojem autor „G. Vule Bogdanović u Beogradu javlja, da je njegova žalosna igra u tri razreda „Boj pod Krojom ili Ljubislav i Milica“ gotova.“⁴⁰ Vijest o objavi nekog djela često se pisala i u formi poziva na pretplatu (prilog 5). Piscu od tih poziva nisu imali veliku financijsku korist, već su se time samo prikupljala sredstva pomoću kojih se knjiga tiskala, pod uvjetom da se skupio dovoljan broj pretplatnika.⁴¹ Razni su bili načini na koje se pokušavalo pridobiti pretplatnike – pozivanjem na njihovu učenost i domoljublje, osobito kada je bila riječ o djelima na narodnom jeziku⁴², jamstvom da će djelo biti pisano „ilirskim“ pravopisom i „krasnim“ tiskom⁴³ ili pak obećanjem da će se javno obznaniti imena onih koji se na knjigu pretplate.⁴⁴ Čitatelje se u oglasima obavještavalo da se neko djelo planira tiskati i gdje se na njega može pretplatiti⁴⁵ ili pak u kojoj se točno knjižari neko već tiskano djelo može nabaviti, pa se tako u oglasu za djelo Jána Kollára „Sláwa Bohyně“ napominje da se djelo može nabaviti kod Vjekoslava Babukića, tajnika Čitaonice i Matice ilirske, dok se „Zora, Almanah za rok 1839“ može nabaviti kod „g.g. knjigoteržacah: Franje Župana i Milana Hiršfelda“.⁴⁶ Katkad ih se obavještavalo da se s objavom knjige kasni ili pak da joj je cijena promijenjena u odnosu na onu koja je prvotno bila oglašena, kao što je to primjerice učinio Stanko Vraz oglašavajući skoro izlaženje njegove danas vrlo poznate zbirke pjesama „Đulabije“.⁴⁷

5. Bibliografski podaci o oglašavanim knjigama

5. 1. Podatak o autoru i naslovu djela

Kao što je već spomenuto, do pojave oglasa u novinama i časopisima, tiskari, nakladnici i knjižari svoja su djela najčešće oglašavali u prodajnim katalogima u kojima su se obično mogle pronaći informacije o naslovu djela, cijeni, mjestu tiskanja, formatu te autoru, iako potonji podatak, kako navodi Marijana Tomić, u

⁴⁰ „Danica“, 1864. god., br. 27.

⁴¹ Opširnije o fenomenu sustava pretplate vidi u Lakuš, J. Pisac i čitatelji: fenomen posveta kolektivnom čitatelju u Dalmaciji u prvoj polovici 19. stoljeća // *Libellarium* 3, 1(2010), 29-42. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v3i1.145>.

⁴² „Danica“, 1839. god., br. 26.

⁴³ Isto.

⁴⁴ „Danica“, 1841. god., br. 19.

⁴⁵ „Danica“, 1840. god., br. 16.

⁴⁶ „Danica“, 1839. god., br. 32.

⁴⁷ „Danica“, 1840. god., br. 30.

katalogu Novoselske knjižare primjerice vrlo često nedostaje.⁴⁸ Za pretpostaviti je stoga bilo da će se navedeni podaci, pa čak možda i još neki dodatni, naći i u knjižarskim oglasima u novinama.

Podatak o naslovu knjige u oglasima je gotovo obvezan i on nedostaje u samo 24 oglasa. No i podatak o autoru knjige vrlo je čest i pronalazimo ga u čak 80 % oglasa ili njih 822. On se uglavnom svodi na ime i prezime autora, a vrlo rijetko, u samo 76 oglasa (7,45 %), pronalazimo nešto detaljnije podatke o piscu. To nas navodi na zaključak ili da u to vrijeme takvi podaci nisu bili prepoznati od strane tiskara, nakladnika i knjižara kao nešto što bi knjigu moglo prodati ili da su samim kupcima oni bili nevažni, pa se stoga nisu ni iznosili. Moguće je također da su mnogi od autora bili već etablirani, pa se iznošenje biografskih podataka smatralo suvišnim, kao što primjerice sugerira primjer Bogoslava Šuleka u oglasu za njegovo djelo „Korist i gojenje Šumah“: „Tko poznaje pero našeg Šuleka, neće ni pitati o temeljitosti, o vrijednosti i koristi prirodoslovnog i gospodarstvenog ovog diela ...“.⁴⁹ No kada se podatak o autoru ipak navodi, najčešće su to informacije o mjestu odakle dolaze ili njihovu zanimanju, ako se ne radi samo o piscu. Pritom se uz imena autora najčešće nalaze kratki epiteti kao što su učeni, poznati, slavni, revni, glasoviti i slično, kao što je primjerice jezikoslovac i pedagoški pisac Stjepan Marjanović opisan u oglasu u kojem se čitatelje poziva na pretplatu na „ilirski“ djela u 6 knjiga koja je „veoma revni i učeni spisatelj Stjepan Marjanović Brodjanin“ namjeravao tiskati u biskupskoj tiskari u Pečuhu (prilog 6).⁵⁰

Vrlo rijetko pronalazimo podatke o prevoditeljima, no ne zato što se taj podatak možda činio nevažnim, jer kada je bilo riječ o prijevodu, to se uvijek naglašavalo, nego zbog toga što ih nije bilo puno, već samo 17. Tako primjerice pronalazimo da je kapelan (Vilim) Vilhelm Švelec preveo s češkog djelo češkog biskupa Jana Valeriána Jirsíka „Popularna dogmatika“⁵¹, da je gospodin Josip Eugen Tomić preveo s njemačkog poznatu Schillerovu tragediju „Djevica Orleanska“, za koju se još navodi da je tiskana kod Abela Lukšića u Karlovcu te da je prijevod zagrebački kazališni odbor nagradio sa 100 forinti⁵² ili pak da je Špiro Domitrović Kotoranin s ruskog preveo „poznati, krasni historički ruski roman: „Ledena palača“ ruskog romanopisca Ivana Ivanoviča Lažečnikova“.⁵³

⁴⁸ Tomić, M. Nav. dj., str. 165.

⁴⁹ „Danica“, 1867. god., br. 2.

⁵⁰ „Danica“, 1838. god., br. 29.

⁵¹ „Danica“, 1853. god., br. 40.

⁵² „Danica“, 1863. god., br. 31.

⁵³ „Danica“, 1863. god., br. 15.

5.1. Podaci o mjestu tiskanja/izdanja djela, knjižari, nakladniku i tiskari

Podatke o mjestu izdanja/tiskanja pronalazimo u 638 oglasa ili njih 62 %. Činjenica da su identificirana čak 84 grada, pri čemu se najčešće pojavljuju Zagreb, Beograd, Prag, Beč, Novi Sad, Petrograd, Zadar, Karlovac i Osijek⁵⁴, ukazuje na politiku političke i kulturne integracije hrvatskoga naroda i duh sveslavenske uzajamnosti koji su se u „Danici“, kao preporodnom listu, zagovarali (tablica 2).⁵⁵ Ta politika i duh jednako su vidljivi i iz podataka o tiskari/nakladniku oglašenoga djela ili pak o knjižari u kojoj se oglašeno djelo moglo kupiti (tablica 3). Potonji su podaci međutim puno rjeđi. Poznati su u samo 32 % ili 326 oglasa, dok ih u čak 702 oglasa ili 68 % nema. Navedeno zapravo čudi imajući u vidu činjenicu da se nakladnička djelatnost, kao i cjelokupna knjižarska mreža, ubrzano razvijala, posebno od druge polovice 1860-ih godina.

Tablica 2. Mjesto izdanja oglašanih knjiga

Mjesto izdanja	Broj oglasa
Zagreb	96
Beograd	74
Prag	70
Beč	43
Novi Sad	36
Petrograd	31
Zadar	21
Karlovac	14
Osijek	10

⁵⁴ Uz djela tiskana i izdana u Zagrebu, Zadru, Karlovcu i Osijeku, od ostalih hrvatskih gradova pronalazimo, doduše, s manje od deset oglasa, djela tiskana u Splitu, Rijeci, Varaždinu, Dubrovniku i Požezi.

⁵⁵ Jednako su se tako i u preporodnim glasilima Dalmacije oglašavala preporodna djela iz kontinentalne Hrvatske, pa je tako primjerice zagrebački knjižar Franjo Župan često djela iz svoje knjižare oglašavao u zadarskoj „Zori dalmatinskoj“, jednako kao i primjerice preporodni pisac Stanko Vraz. Tridesetak godina prije, u vrijeme kada je izlazio „Kraljski Dalmatin“, to nije bio slučaj jer se u potonjem listu oglašavao jedino zadarski tiskar i nakladnik Antonio Luigi Battara. Velagić, Z.; N. Dolfić. Nav. dj., str. 48.

Tablica 3. Tiskari, nakladnici i knjižari

Tiskar/nakladnik/knjižar	Broj oglasa
Gajeva tiskara (Zagreb)	34
Dragutin Albrecht, litograf, tiskar i knjižar (Zagreb)	28
J. L. Kober, tiskar, nakladnik i knjižar (Prag)	13
Državna štamparija (Beograd)	11
Episkopska tiskarna (Novi Sad)	10
Antun Jakić, tiskar i knjižar (Zagreb)	8
Lavoslav Hartman, knjižar (Zagreb)	7
Battara, tiskar, nakladnik i knjižar (Zadar)	6

5.2. Podatak o cijeni oglašavanih djela

Podatak o cijeni pronalazimo u 28 % oglasa, odnosno njih 290, dok u čak 738 oglasa cijena nije poznata, iz čega zaključujemo da se taj podatak ili nije činio važnim istaknuti ili je namjerno izostavljen. Kao što je već pojašnjeno u metodologiji istraživanja, različite valute u kojima su iskazane cijene oglašavanih djela pretvorene su radi lakše analize i usporedbe u krajcare jer su cijene najčešće i izražavane upravo u toj valuti. Kreću se od onih besplatnih (samo dva oglasa), pa do onih od čak 4000 krajcara (samo jedan oglas). Besplatan je, barem u počecima izlaženja, bio časopis goričkog gospodarskog društva pod naslovom „Umni gospodar“⁵⁶ te 53. broj „Bibliotheca Pommeranie“⁵⁷, dok je najskuplja knjiga s cijenom od 4000 krajcara bila „Istorija sèrpske književnosti“ Stojana Novakovića, srpskog filologa i povjesničara književnosti.⁵⁸ Među oglasima u kojima je istaknuta cijena najčešća su jeftinija djela, ona čija se cijena kretala do 49 krajcara (105 djela) ili pak ona koja su koštala od 50 do 99 krajcara (86 djela) (tablica 4). Međutim s obzirom na činjenicu da u više od 70 % oglasa podatak o cijeni nije naveden, moguće je čak i da ih je bilo više. Žanrovski, radi se o najrazličitijim djelima, od poezije, kao što je primjerice bila zbirka poezije Ante V. Truhelke „Sto piesamah“, čija je cijena iznosila 40 kraj-

⁵⁶ „Danica“, 1863. god., br. 30.

⁵⁷ U oglasu stoji sljedeće: „Bibliotheca Pommerania. Br. LXXIII. daje bezplatno I. A. Stargardt u Bèrlinu s popisom te Pomorske knjižnice, koja je iz novinah čitateljstvu već poznata, i sa dodatkom knjigah i rukopisah o slavenskoj poviesti i književnosti.“ „Danica“, 1866. god., br. 15.

⁵⁸ Cijena joj je bila izražena u groševima. Djelo je imalo nešto više od 300 stranica. „Danica“, 1867. god., br. 15.

cara⁵⁹, do geografskih djela, kao što je bilo „Zemljopisanje celoga sveta“ Milana Spasovića, za koje je bilo potrebno izdvojiti također 40 krajcara.⁶⁰ Uпитno je međutim tko je sebi mogao priuštiti i tako jeftine knjige. U to je vrijeme naime kupovna moć stanovništva bila slaba. Primjerice plaća učitelja na selu, koji su bili pismeni, pa su bili i zainteresirani za knjige, makar po prirodi svoga posla, bila je 5 forinti, odnosno 500 krajcara mjesečno.⁶¹ Kako su životni troškovi tada bili skupi⁶², učitelji si vjerojatno nisu mogli priuštiti knjige. Nadalje, poljoprivredni radnik na selu u to je doba primjerice dobivao tridesetak krajcara dnevno za lakše poslove, a za teže četrdesetak, što je bio relativno visok iznos jer je poljoprivrednih radnika tada bilo malo, pa su tražili veće dnevnicе.⁶³ No iako se navedeni iznos doima kao vrlo dobra plaća, stanje u gospodarstvu tada nije bilo najbolje, a to je, dakako, poskupljivalo osnovne životne troškove, pa radnici nisu imali priliku za uštedu novca ili kupovnije stvari koje im nisu bile od životne važnosti.⁶⁴ Slična je stvar i s radnicima koji rade za dnevnicе u gradu. Premda su oni zarađivali nešto više, od 1 forinte do 1,20 forinti, troškovi života u gradu bili su skuplji. Radnici u rudarstvu i tvornicama pak dobivaju dnevnicе od dvadesetak i tridesetak krajcara. Radnici u obrtima ne rade za dnevnicе, već za tјedne plaće. Iako je nekima od njih bila plaćena hrana i stan, većini ipak nije. Primjerice građevinski radnici nisu imali plaćen stan niti hranu, a radili su za dnevnicе od 1 forinte i 6 krajcara do 1 forinte i 20 krajcara. Krojači i stolari rade za jednu forintu.⁶⁵ Kada su troškovi života u pitanju, najjednostavnije je reći da za manje od 3 forinte tјedno nijedan radnik nije mogao imati najosnovnije potrepštine.⁶⁶ Iz svega navedenog jasno je da su plaće bile jedva dostatne za pokrivanje životnih troškova te da je knjiga zapravo bila luksuz i rijetki su ju mogli kupiti. Među oglasima u kojima je istaknuta cijena u još manjem broju pronalazimo djela skuplja od 100 krajcara, iako je moguće da ih je bilo i više s obzirom na to da se cijene oglašavanih djela navode u samo oko 30 % oglasa. Autori ili nakladnici možda taj podatak namjerno nisu navodili ne želeći da visoka cijena potencijalnog kupca odmah odbije. Najrjeđe su najskuplje knjige, one od 1000 krajcara nadalje, njih samo 11. Takva je primjerice bila „Filozofija prava“ Jovana Filipovića, tiskana

⁵⁹ „Danica“, 1866. god., br. 37.

⁶⁰ „Danica“, 1854. god., br. 17.

⁶¹ Stipčević, A. Socijalna povijest. Nav. dj., str. 119.

⁶² Pola kile govedeg mesa moglo se kupiti za 7,8 krajcara, vino je koštalo između 16 i 20 krajcara, povrće i prilozi bili su skupi, hvat drva za ogrjev zimi je stajao 10 do 12 forinti, dok se za stanarinu, i to za usku i vlažnu sobu bez peći, trebalo izdvojiti 3,4 forinte. Tkalac, I. Hrvatsko gospodarstvo sredinom XIX. stoljeća. Zagreb : Dom i svijet, 2004. Str. 94.

⁶³ Tkalac, I. Nav. dj., str. 93.

⁶⁴ Isto, str. 94.

⁶⁵ Isto.

⁶⁶ Isto.

u Beogradu, čija je cijena bila 1000 krajcara⁶⁷, zatim „Osnove kaznenog zakona“, za koje je kupac morao izdvojiti 1200 krajcara⁶⁸, „Bizantijski spomenici po Sèrbiji“ G. F. Kanića, djelo tiskano u Beču koje se prodavalo za čak 2500 krajcara jer je bilo bogato ilustrirano i u luksuznom izdanju⁶⁹ ili pak „Prirodopis europskog ptičtva“ G. A. Friča, za koji je trebalo izdvojiti također 2500 krajcara.⁷⁰ Kao što je spomenuto, najskuplja je bila knjiga s cijenom od 4000 krajcara, a riječ je o „Istoriji serpske književnosti“.⁷¹ Kao što je zamjetno, navedene su knjige bile stručne naravi, pa su ih vjerojatno nabavljali obrazovani čitatelji, i to oni čija je platežna moć to dopuštala. Štoviše, u oglasima se na njih i apeliralo, pa tako u spomenutom oglasu za bogato ilustriranu knjigu „Bizantijski spomenici po Sèrbiji“ čitamo: „Ova se knjiga po sudjenju ljudih, koji su sa svoje liepe vieštine čuveni i vidjeni, broji medju pèrve evropejske uzor-radnje u ovoj struci. Zeliti bi bilo, da je svaka naša imućnija porodica nabavi, a osobito pravosl. cèrkvene občine, da se nagedaju takovih divnih zadušbinah niegdašnjih slavnih carevah ...“.⁷²

Tablica 4. Cijena oglašavanih djela

Cijena knjige u krajcarima	Broj oglasa	%
0-49	105	10,21 %
50-99	86	8,37 %
100-149	33	3,21 %
150-199	14	1,36 %
200-399	17	1,65 %
400-999	14	1,36 %
1000 i više	11	1,07 %
Ostalo	10	0,97 %
Nepoznato	738	71,79 %
Ukupno	1028	100,00 %

⁶⁷ Cijena je bila iskazana u groševima (10 groša). Ne postoji podatak o broju stranica ni neki drugi dodatni podatak, pa je teško znati zašto je bila tako skupa. „Danica“, 1864. god., br. 18.

⁶⁸ Riječ je o prijevodu „Osnova kazniteljnoga prava“, Ortolana, profesora kaznenoga prava u Parizu. Knjigu je preveo Mihajlo M. Radovanović. Nudila se po cijeni od 12 groša. Podatak o stranicama ne postoji, kao ni neki drugi dodatni podatak, pa također ne možemo znati zašto je bila tako skupa. „Danica“, 1864. god., br. 25.

⁶⁹ Cijena knjige u originalu bila je 25 fr. a. vr. „Danica“, 1863. god., br. 44.

⁷⁰ Cijena knjige u originalu bila je 25 for. sr., „Danica“, 1853. god., br. 33.

⁷¹ „Danica“, 1867. god., br. 15.

⁷² „Danica“, 1863. god., br. 44.

5.3. Podatak o broju stranica oglašavanih djela

Podatak o broju stranica pojavljuje se u samo 20 % ili 202 oglasa. S obzirom na činjenicu da taj podatak zasigurno nije bio presudan pri kupovini knjige, služio je vjerojatno tomu da dijelom opravda cijenu. Najčešće se oglašavaju djela do 200 ili 300 stranica i ona su činila preko 80 % svih djela kod kojih je u oglasima taj podatak postojao. U manjem su broju zastupljena djela s nekoliko stotina stranica, a samo su dva oglašena djela s 900 i više stranica (tablica 5). Riječ je o putopisu Jána Kollára „Staro-Italia Slavjanska“⁷³ te poljsko-njemačkom rječniku „Nowy dokladny slownik polsko-niemecki i niemiecko-polski“, autora J. Booch-Arkossyja.⁷⁴

Tablica 5. Broj stranica u oglašavanim djelima

Broj stranica	Broj oglasa	%
0-49	34	3,31 %
50-99	40	3,89 %
100-199	63	6,13 %
200-299	27	2,63 %
300-399	11	1,07 %
400-499	10	0,97 %
500-599	8	0,78 %
600-899	7	0,68 %
900 i više	2	0,19 %
Nepoznato	826	80,35 %
Ukupno	1028	100,00 %

5.4. Podatak o formatu oglašavanih djela

U oglasima podatak o formatu knjige nalazimo vrlo rijetko, u 152 oglasa ili samo 15 % njih, dok u preostalih 876 oglasa toga podatka nema. Najčešći je format koji pronalazimo *oktavo*, u kojem su se, vjerojatno kao i danas, knjige najčešće tiskale. Veliki *folio* format nije zabilježen, dok je po desetak ili nešto više djela bilo tiskano u ostalim formatima (tablica 6). Pronalazimo samo jedno djelo u tzv. poprečnom formatu, a riječ je o kartografskom djelu Jovana Bugarskog „Krajobrazi Srbije“.⁷⁵

⁷³ „Danica“, 1853. god., br. 20.

⁷⁴ „Danica“, 1867. god., br. 2.

⁷⁵ „Danica“, 1844. god., br. 10.

Tablica 6. Format oglašavanih djela

Format	Broj oglasa	%
4	10	0,97 %
8	114	11,09 %
12	7	0,68 %
16	20	1,95 %
91x106 cm	1	0,10 %
Nepoznato	876	85,21 %
Ukupno	1028	100,00 %

5.5. Podatak o sadržaju djela

Podatak koji se puno češće pojavljuje u oglasima nego podaci o broju stranica, formatu ili cijeni jest kratak sadržaj djela, koji pronalazimo u čak 54 % oglasa, odnosno njih 556. Navođenje kratkog sadržaja možda je bilo dijelom smišljene oglašivačke strategije jer ne samo da je davalo detaljnije informacije o djelu već je i čitatelje nastojalo potaknuti da ga doista i kupe, kao što naprimjer čitamo u oglasu za prijevod Kolláreva kratkog „historičko-etnografičkog pregleda naroda slavjanskog“: „Mnogo putah bila je već očitovana želja, da bi koj od naših spisateljah malu knjižicu za prosti puk i za mladež izdao, u kojoj bi ona kano u zàrcalu narod svoj slavjanski ugledala, i to tome svojski za slavjansku uzajamnost prionula. Ovoj želji zadovolji je sada jedan od naših najrevniih priateljah uzajamnosti slavjanske, pošto je preveo iz slovačke čitanke g. Ivana Kollara kratki historičko-etnografički pregled naroda slavjanskoga. Knjižica ova s naslovom „Malo zàrcalo naroda slavjanskoga,“ akoprem je malena, sadàržava vendar sve, što početniku znati trèba, i zato ju toplo priporučujemo svim častnim duhovnikom, učiteljem i ostalim narodnosti slavjanske priateljem, da ju što više uzmognu, razpro strane. Neznatna cèna od 6. kr. u srebru moguće čini, te si ju svaki pribaviti može.“⁷⁶ U nekim oglasima možemo pronaći i obavijest o tome koja poglavlja knjiga točno sadrži, kao što je naprimjer slučaj s oglasom za narodne pripovijesti Ivana Nepomuka Vogla (prilog 7).⁷⁷

6. Zaključak

Sve do pojave novina i časopisa, jedini mogući oblici knjižarskog oglašavanja bili su reklamiranje knjiga u izlozima knjižara, promocija knjiga na knjižarskim saj-

⁷⁶ „Danica“ 1845. god., br. 12.

⁷⁷ „Danica“, 1837. god., br. 44.

movima, objavljivanje prodajnih kataloga i popisa novih knjiga u već objelodanjenim knjigama, oglašavanje putem plakata ili raspačavanje letaka svima za koje se znalo da bi za knjižne novitete mogli biti zainteresirani. S razvojem novinstva pojavio se međutim novi medij koji se pokazao kao odlično rješenje za oglašavanje sve većeg broja djela jer je mogao ne samo doprijeti do šireg kruga potencijalnih kupaca nego i donijeti puno više podataka o oglašavanim djelima. Cilj ovoga rada bio je, na temelju analize „Danice“, vodećeg hrvatskog književnog lista preporodnoga razdoblja, pokazati u kojoj su se mjeri i na koji način novine, kao relativno nov medij, koristile u svrhu knjižarskog oglašavanja. Reklamno se oglašavanje tada tek počelo razvijati.

Tablica 7. Zastupljenost podataka u knjižarskim oglasima

Podatak	%
Naslov	98 %
Autor	80 %
Mjesto tiskanja/izdanja	62 %
Sadržaj	54 %
Tiskara/nakladnik/knjižar	32 %
Cijena	28 %
Stranice	20 %
Format	15 %

Uzme li se u obzir sâm broj pronađenih oglasa, može se zaključiti da je takav vid knjižarskog oglašavanja nesumnjivo bio prepoznat od strane nakladnika i knjižara, ali i samih autora, te se brzo razvijao, osobito od 1850-ih i 1860-ih godina kada broj oglasa naglo raste, čemu je svakako doprinio i razvoj tiskarske produkcije i samoga knjižarstva. U početku je, doduše, njihovo grafičko oblikovanje bilo dosta skromno, no kasnije su oglasi vizualno sve uočljiviji jer se odvajaju od ostatka teksta. Nadalje, zamjetno je da su najčešći bibliografski podaci koji se o oglašavanim djelima navode podatak o naslovu (98 %) i podatak o autoru (80 %), pa pretpostavljamo da su bili, uostalom, kao i danas, najvažniji pri identifikaciji nekoga djela. Ostale bibliografske podatke, poput formata knjige (15 %), broja stranica (20 %) ili cijene (28 %), pronalazimo puno rjeđe (tablica 7). Potonje posebno čudi jer je podatak o cijeni zasigurno i tada bio važan pri izboru knjige koja će se kupiti, pa bi to moglo ukazivati na možda još uvijek nedovoljnu pripremljenost nakladnika i knjižara na takav vid knjižarskog oglašavanja. S druge pak strane u više od polovine oglasa pronalazimo podatak o kratkom sadržaju knjige ili barem nekim njegovim žanrovskim karakteristikama (54 %), pa bismo mogli zaključiti da su nakladnici i knjižari već tada bili na tragu suvremenog načina oglašavanja. Podatak o mjestu izdanja navodi se još češće (62 %) nego onaj o sadržaju knjige, što se u vrijeme

borbe za nacionalnu integraciju hrvatskoga naroda i rastućeg duha sveslavenstva očito smatralo važnim istaknuti. Oglašavana djela, podsjetimo, bila su velikim dijelom tiskana/izdavana diljem tada još razjedinjenih hrvatskih zemalja, ali i u drugim slavenskim gradovima (Beogradu, Pragu, Novom Sadu, Petrogradu) i drugdje. No s obzirom na to da je cilj oglašavanja bio da se neko djelo proda, začuđuje činjenica da se podatak o tiskaru/nakladniku/knjižaru nije smatrao previše važnim te se ne pojavljuje u nekom osobito velikom postotku (32 %). Slično je i s biografskim podacima o autoru koji se pojavljuju u samo nekoliko oglasa, iz čega se zaključuje da nakladnici i knjižari u to vrijeme nisu detalje o autoru prepoznavali kao važne ili kao informaciju koja će prodati knjigu. Naslovnice knjiga ili pak citate, koji se danas uobičajeno pojavljuju u knjižarskim oglasima⁷⁸, nigdje ne pronalazimo. Unatoč tomu što mnogi bibliografski i drugi važni podaci u velikom broju oglasa nedostaju, doajen povijesti knjige u Hrvata Aleksandar Stipčević drži da su svakako „odigrali prvorazrednu ulogu u uspostavljanju komunikacije između nakladnika, tiskara i knjižara s kupcima, odnosno čitateljima“.⁷⁹

Buduća istraživanja u kojima bi se problematika knjižarskog oglašavanja u novinama mogla sagledati iz još šire komparativne perspektive nego što je to u ovome radu moglo biti učinjeno zasigurno bi dala još cjelovitiju sliku uloge koju je novinski medij zauzeo u svijetu knjižarskog oglašavanja.

LITERATURA

- Book. // Encyclopaedia Britannica. [citirano: 2017-06-29]. Dostupno na: <https://www.britannica.com/topic/book-publication>
- Forint. // Hrvatska enciklopedija. [citirano: 2017-09-03]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=20130>
- Iz povijesti hrvatskoga knjižarstva / I. B. Vodopija; I. Hekman Mandić(ur.). Zagreb : Exlibris, 2009.
- Jakobović, Z. Leksikon novčanih jedinica. Zagreb: Školska knjiga, 2014.
- Joyner, D. 100 years of advertising in Library Journal: 1876-1976, a brief survey: MA paper. Chapel Hill, North Carolina, 2005. Str. 9. [citirano: 2017-09-02]. Dostupno na: <https://cdr.lib.unc.edu/record/uuid:ef3d70ea-129f-4ac3-8fc6-cebe899e17d4>
- Katić, T. Stara knjiga: bibliografska organizacija informacija. Zagreb: Hrvatsko knjižničarsko društvo, 2007.

⁷⁸ Joyner, Deborah. 100 years of advertising in Library Journal: 1876-1976, a brief survey: MA paper. Chapel Hill, North Carolina, 2005. Str. 9. [citirano: 2017-09-02]. Dostupno na: <https://cdr.lib.unc.edu/record/uuid:ef3d70ea-129f-4ac3-8fc6-cebe899e17d4>.

⁷⁹ Stipčević, A. Povijest. Nav. dj., str. 297.

- Knezović, M. Oglasi u Gajevim novinama. // Historijski zbornik 54(2001), 47-76.
- Knjiga. // Hrvatska enciklopedija. [citirano: 2017-06-13]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=32108>
- Krtalić, M. Knjižarski oglasi u osječkim novinama 19. stoljeća. // *Libellarium* 1, 1(2008), 75-92. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v2i1.140>
- Lakuš, J. Pisac i čitatelji: fenomen posveta kolektivnom čitatelju u Dalmaciji u prvoj polovici 19. stoljeća. // *Libellarium* 3, 1(2010), 29-42. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v3i1.145>
- Lončarić-Horvat, O. Novčarstvo. Zagreb : Centar za dopisno obrazovanje Birotehnika, 1994.
- Rišner, V.; M. Glušac. O početcima časopisnog reklamnog oglašavanja: od Gajevih oglasa do pisama u ulozi reklamnih poruka. // *Zadarski filološki dani III. : zbornik radova s međunarodnog znanstvenog skupa održanog u Zadru i Ninu 5. i 6. lipnja 2009. / glavni i odgovorni urednik Šimun Musa ; prijevod sažetaka Eugenija Čuto. Zadar : Sveučilište u Zadru, Odjel za kroatistiku i slavistiku, 2011. Str. 417-436.*
- Stipčević, A. Povijest knjige. Zagreb : Matica hrvatska, 2006.
- Stipčević, A. Socijalna povijest knjige u Hrvata: knjiga III. Od početka hrvatskog narodnog preporoda (1835.) do danas. Zagreb: Školska knjiga, 2008.
- Tingle, J. *Katalozi zagrebačkih knjižara u predpreporodnom razdoblju kao izvor za povijest knjige i čitanja: doktorska disertacija*, Zadar: Sveučilište u Zadru, Poslijediplomski sveučilišni studij „Društvo znanja i prijenos informacija“, 2016.
- Tingle, J. Trade in French books in Zagreb: 1796-1823. // *Libellarium* 3, 2(2010), 135-152. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v3i2.124>
- Tomić, M. Knjižarski katalozi kao izvori za povijest knjige: primjer kataloga Novoselske knjižare u Zagrebu (1794. - 1825.). // *Libellarium* 1, 2 (2008), 161-179. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v1i2.128>
- Topić, N. Knjižarska klasifikacija: primjeri i kriteriji klasifikacije hrvatskih knjižara u prodajnim katalozima i popisima knjiga s početka 20. stoljeća. // *Libellarium* 4, 2(2011), 121-145. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v4i2.159>
- Oglas. [citirano: 2017-06-14]. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=44829>
- Peričić, Š. Gospodarska povijest Dalmacije od 18. do 20. stoljeća. Zadar: Matica hrvatska, 1998.
- Revolucija 1848-1849. // *Proleksis enciklopedija online*. [citirano: 2017-08-23]. Dostupno na: <http://proleksis.lzmk.hr/43840/>
- Tkalac, I. Hrvatsko gospodarstvo sredinom XIX. stoljeća. Zagreb : Dom i svijet, 2004.
- Portal: stare hrvatske novine. [citirano: 2017-06-23]. Dostupno na: <http://dnc.nsk.hr/Newspapers/Default.aspx>
- Velagić, Z.; N. Dolfić. Knjižarski oglasi u „Kraljskom Dalmatinu” i „Zori dalmatinskoj”. // *Libellarium* 1, 2(2009), 47-63. DOI: <http://dx.doi.org/10.15291/libellarium.v2i1.140>

PRILOZI

Prilog 1. Primjer nepreglednog oglasa tiskanog sitnim novinskim tiskom, „Dani-
ca“, 1842. god., br. 37.

147

ti odavde jurve odvedeno; pak ipak je vās dolnji kat kamenjem zametan (nakarcan), a u višini vide se još tri kata (u tretjem katu zidi su 4 stopa debeli.) Budući da se uzeti nemože, da je grad mnogo višji bio, nego što su ta tri kata, zato mora, da je odvedeno kamenje od njegove dužine uzeto bilo.

Prēko puta k jugu na sto korakah od grada nalazi se, kano u krilu previsuke stārme stēne špilja (pećina, Grotte) napunjena bistrom i prestudenom mline tērājućom vodom. Usta od špilje široka su 6, a visoka 1—3 stopa. Ista špilja je pako tamna, zbog česa sam zaludu s mojom družbom u nju virio; za da se obavēstimo o njezinoj daljini i dubljini bacismo unutra kolac od 3 sežnja (hvatn), nu ov izčeznu. Začudjeni stajali smo pred špiljom, kad se oko 9 satih prie podne sunčane zrake u nutra ukradu i nam se mnogobojna puga ukaže. Sada jurve po nešto vidēći, metnuli smo na jednu dasku svēću, i upaljenu turili smo ju u špilju. Ala prekrasnog pozorista! Dubljine i sad viditi i doseći nismo mogli, premda je voda prebistra i destiliranoj slična; nu ipak toliko opaziti mogli smo, da je špilja do 4 [] sežnja široka a da visina njezina vārh vode 2—4 stopa iznosi. Zakućki pako, kad urijućo dārvo izčeznu, ostadušu nam sveudilj zagonetka. Povědaju deseći se većma kod ove špilju, da se ovde pastārve (bistranke) ili, kako oni kažu, čarne ribe nahode.

Na stārmoj stēni vārh u špilje nalazi se ravnića, gdje je u staro doba selo s čarkvicom stajalo — još sad poznaju se u šumi slogi i neki komadi zovu se. Močila, Haladinova mekota itd.

I ovo kao da je vētrom razpāršeno, ne zna se, kada je nestalo. Medjutim navedeno selo s čarkvicom spadalo je k gradu Medjurečkovom Psarjevu (Peservar) ako se Glavini vērovati može, koi na strani 635 kaže: »Psari idem creditur quod Psarjevo, ubi extant rudera veteris castris in districtu ad S. Joannem in Zelina. Olim Pser vocabatur; monumenta testantur fuisse isthic olim praeposituram S. Cosmae et Damiani, ipsumque castrum Pser regale fuisse; reginarum enim et ducissarum Slavoniae plures reperiuntur litterae (hic signatae):» Od razvalinah Zelina grada do sasvima razrušenoga Psarjeva imade po sata puta: nu izgled je od vinom bogate kuće Haladinove do i preko Save do Velebića veličanstven! Amo putnici švajcarski! Toliko za pobuditi pozornost na ove historičke i prekrasne krajeve naše domovine.

Stjepan Mlinarić.

Sveslavjanske vēsti.

(Ilirska literatura.) Za malo će izići tiskom bratje Battara u Zadru u ilirsko-dalmatinskom narēđu »Svetopismo od novoga zakona«, koje je presvētli i preštovani gospodin biskup splitački Pavao Kacić Miosić od Makarske tako izvārstno preveo, da će taj prevod, kako vēsti u toj stvari ljudi kažu, primēr i ogleдалo ilirskom štilu (slogu) biti, on ho se može uzporediti s dēli Gjorgijćah, Delabelah, Zuzerah i svih ostalih klasičkih naših spisateljah, koji su u razrēšenom govoru pisali. Želiti bi bilo, da to izvārstno sačinjenje novim našim organičkim, a ne starim nedostatnim dalmatinskim, izvan Dalmacie nigdē više nepoznatim pravopisom izidje, jer samo po tom može ono razprostranjenje zadobiti, koje zasluđuje.

(Poljačko knjižestvo.) Lukian Siemenski izdao je u Poznaniu svoje »narodne pēsmo.« Pārvi dio sadržava: Pēsmo iz Bretanje; drugi sadržavat će, kako se kaže, skandinavske a ostali španjolske i sārbske. Njegovo teženje je, Poljake s duhovnim proizvodi drugih narodah upoznati, spraviti ih s vlastitimi dēli i tako poljačku poeziju na stazu čistoga naravskoga čuťjenstva dovesti. — Kraševski priobio je svoju pod naslovom: »Mlindove« dovršenu pēsmu. Ona čini drugi dio njegove Mitologie ili Basnoslovia, začima s Vitslavaudom i dokača se s Vitoldom. Sada posljuje na dogodovštini od Litvanske. — Kod Glücksberga izidjose medju ostalimi dēli: »Prođčućenstvo,« vesela igra u tri čina od Ivana of Dyculp, — »Atoneum« dēlo posvetjeno dogodovštini, knjižestvu, lēpim umēnostim i kritici, 2. razdēljenje pārvi dio. — Glücksberg obznanio je takodjer, da je dobio iz Petrogradske biblioteke jedan rukopis, koi sadržava ostatak znatnostih Ivana Zlatousta Paseka. — Dru. M. Motly-a iz Poznania poslao je inštut na svoje troškove u Pariz, svojega daljega uvēžbanja radi u suruci učiteljskoj, posle kada bi na gimnazii u Mezeriu dokončano bio opredēljena lēta od probe. — Maks. Kolanovski po zadobitoj doktorskoj časti izdao je jedno dēlo pod imenom: »De Matia Casimiro Sārbievo, Poloniae Horatio« to dēlo radi, kako naslov već kaže, o najglasovitiem latinskom pēsniku poljačkoga naroda. — Jerzikovski izabrao si je za promocijalnu razpravu za zadobljenje doktorske časti u filozofii jedan razgovor o Tukikidu. — Tretja svezka Višnjajevskove historie poljačkoga pismenstva već se nahodi u rukah publike. Sačinitelj nije govorio baš o čelom 15. veku. Šteta što je znanje ondašnjeg ukupnog svēta premnogo, a upliv Česke u ona vrēmena na Poljsku premalo u obzir

Prilog 2. Primjer rubrike u kojoj se između oglasa za svaku pojedinu knjigu nalaze kratke horizontalne linije koje olakšavaju čitljivost, „Danica“, 1836. god., br. 51.

— 204 —

iga (jarma) u dičnu samostalnost, a drugi izlavne neznanosti u stanje izobraženja, slave i veličine prešli. *Gdè je slogu, tu je i Božji blagoslov!* — —

(Dodatak slèdi.)

KNJIŽEVNE VĚSTI.

U Pešti izdavat će se nanovo s početkom godine 1837, trudom i pomnjom visokoučenog gospodina *Teodora Parlovića* tab. advokata i više slavnih varmedjiah prisèdnika:

„SERBSKI NARODNI LIST“

Njegovo u lanskoj Danici pod br. 46. obilatie naznačeno plemenito opredèlenje ostaje nepremjenjeno, so tim ipak primećanjem, da će se prostor ili sadržaj razširiti i da će se list u napredak poštom pošiljati.

U Budimu izišla je na svèt:

„SERBSKA PĀELAK“

ili novi crètnik sa god. 1837, izdana *Pavlom Stamatovićem* parokom Segedinskim. Nemožemo propustiti çeli sadržaj ovoga osmogodišnjeg tečaja ovdè na kratko izložiti: I. Mèsecoslov — kao poznani kalendar Budimski. II. Vladajuçi Dom Auštrijski. III. Viša dostojanstva pravoslavne iztočno gerčko - nesjedinjene cerkve u auštrijskih deržavah.

IV. Izvorni ili originalni sastavci u prostom slogu kao: 1) Serblji, njihove zasluge i sudbe u Ungarii od 1490 do 1836 godine (produljenje). 2) Putovanje u Bèograd Serbski 1836. godine. 3) Serblji u deržavnih zvanjih prije 1790. godine, i *Pavao Knez Branković* (Kinisy Pál) Ilir-Serbljin izpovèdaanja iztočnog. 4) *Zakonodatelno tèlo u Ungarii je više Slavensko nego li Magyarско.*

V. Izvodi: 1) Privilegia Serbljem Potisko-Bačkim od *Marie Terezie* darovana. 2)

Ungar u deržavi, ili tko je Ungar i tko je Magyar? —

VI. Pèsnoslovni sastavci, kao: Slavensko-europejsko toržestvo. 2) *Slaven*. 3) *Glogovkinje Horvatske*. 4) Na dan P. S. P. S. živstvovanja Dobrinačkog pèsnotvorca. 5) Nadpisi visokim u Beču i Budimu Slavenskim pokroviteljem.

VII. Pismeni pametnici Serbski. VIII. Smèstice: gdè se oglašuju i procènjuju 1) *Slovanske Starožitnosti* od *Dra. Pavla Šafarika* i t. d. 2) *Ilirske narodne Novine i Danica Ilirska* i t. d. 3) *Zora*, slovanski zabavnik i t. d. IX. Svi od Serbaljah posètjeni sajmovi u Ungarii; zatim *skrižalj* (tablica) za izplativanje slugah i najemnikah; i pošta Budimska.

Iz predstojećeg sadržaja lahko vidèti se može, kakove domorodne misli serbsku pèlu goje i grèju i kakove su ju namère sada osmu godinu u sveto Ilirske Narodnosti polje izvele. — Cèna knjge je 1 fr. v. v. Mnogi domorodci žele, da bi ju što berže ovdè u Zagrebu kod *Fr. Suppana* ili kod *M. Hirsfelda* u knjigarnicah dobiti mogli.

U Prasi na svèt izdano je ove godine tiškom knežko-arkibiškupske štampanice jezikoslovno dèlo pod naslovom:

„PRAVOPIS ILIRSKI“

i *razlika medju jezikom èeskim i ilirskim*, od *Josipa Justina Mihla*, člana reda pobožnih škol u Prasi. Osebita važnost knjige ove mora svakomu ilirskom domorodcu bez ikakove preporuke već iz samoga naslova prijatno u oçi pasti. Mi pako jošte k tomu pridati moramo, da je dèlo ovo, u kom se ne samo zrèla razprava verhu pravopisa ilirskog, nego i dvojverstna slovnica ilirska najpre i èeska oštroumno prispedobljena nalazi, svakomu jezik svoj korenito poznavati želećemu Iliru sasvim potrebno. Može se dostati putem knjigarskim, cènom 20 xr. sr.

Prilog 3. Primjer oglasa u kojem je svaki pojedini oglas odvojen natuknicama, „Danica“, 1853. god., br. 32.

92

i on svoju mladost proživio. Mati i keći bile su svuda obljubljene i štovane, zaradi svoje ljubeznosti; pa kako bi mogo Ipolit liepu i nježnu Ernestinu gledati, da je neljubi. — On ju je često vidjao; sa čudom je gledao odanost, tihu uznositost duha, ko om su ove plemenite gospoje svoj vrlo siromašni život pódnosile; bio je svakdanji svjedok, kako je ona mnogu noć prebdila, da vieštinom, koja joj je ostala od boljih vremenah, priskeřbi svojoj majci nieke potreboće, koje je zaljšnost iznašle, no navada potrebnimi učinila.

Brizljivoj materi nije za dugo mogla ostati sakrivena ljubav njihova, pa ju je i s radostju gledala. Jer zašto da ee je suprotivila čutjenju, po kojem se je nježina keći mogla nadati bezbriznoj budućnosti. Ova je nada bila tim temeljitja, što se je Ipolit, koji je svojom desnicom mogao slobodno razpolagati, očitivao, da goji poštene namiere. — Ali ipak je bila odviše mudra i čutljiva, da nebi izvršenje ove namiere barem za sad priečila.

„Moj dragi Ipolite“ reče ona jednom njemu. „Vi još svieta ni malo nepoznate, pa hoćete da se za svoj čitav život vežete. Ma kako bila častna za moju kećer vaša ljubav, ipak nesmiem dozvoliti ženitbu, za koju bi vam moglo kasnie žao biti; kad vas izkustvo nauči bolje poznavati vaše sęrdce, i kad um vašu ljubav o-dobri i potvęrdi, onda ću veselim sęrdcem blagosloviti ovu ženitbu, koja svakoj od mojih željah zadovoljava. Sada stupite čvrstım korakom na put poštenja, koji vam se otvara; za vrieme vašeg izbivanja mnogo ćemo se u mislih svama zabavljati i često se o vama razgovarati; možete nam i pisati, pa kad se rat dovęršı, neću više priečiti vaše sreće.“

Ipolit se podložı zahvalnimi suzami volji ljubeće matora, i obeća Ernestini viekovitu viernost. Gorko plaćuć i težkim sęrdcem otęrgne se od ljubeznice; ona mu je bila jedina misao na putu, te samo ljubezni doček svojih drugovah mogao mu je opet dobru volju povratiti. —
(Dalje će slediti).

Slavjanske novosti.

— Ima već evo pet godinaš danah, što je rodoljubiva duhovna mladež ovdakojeg sieminišta prestala izdavati svojo krasno prevođe Šmidovih spisah za mladež, i time nam se već odavna premaklo kajšicah, koje bi za nagradu sitno ućeće se mladeži, osobito pako pučkih školaš shodne bile. Od to doba pomagali su si gg. župnici i drngi priateljı mladeži time, da su drugo koje-

kakvo manje shodno knjizice med nju podieljivali, ili su pako sasvine od tog liepog i spasonosnog običaja odustali morali.

S tim većom radostju javljamo sada čitajućem občinstvu, da se u narodnoj tiskarnici štampa V. svezak istih spisah za mladež pod imenom: „Golubće.“ Dietee ovo upravo će sada, uz nastajući kónac školskoga lieta dobro doći, i nadamo se, da će ga gg. župnici i ostali pučke prosviete priateljı u tim većem broju nećaviti, što imade od pet godinaš već mnogo diećice, koj; nika-keće uspomene svoga djaćenja, nikakve knjizice, kojom bi se zabavljali, nemoju. A poznato nam je, da su o ve knjizice od naroda našega vrlo obljubljene, i koliko ih imade, kojim će „Genoveva“ „Militin“ ili „Janjeće“ ostati nerazdijelivi drugovi liroz člo život. — I tako vrieme malo po malo popravlja ono, što je pokvarilo.

— U narodnoj tiskarnici slaže se „Slovnica“ g. prof. Vieko-slava Babukića — plod dugovremenog truda, — koju već odavna željno izgledamo, nadajmo se, da ćemo se njome opet za koji podobar korak onomu velikome dielu t. j. podpunoj i svęvręenoj slernici našega jezika primaci.

— „Neven“ javlja, da je narodno kazalište predano g. B. J. da za ovo lieto nabavi hrvatska predstavnjanja.

A „Agrarom Zeitung“ od 6. t. m. javlja, da će 18. t. m. biti pęro predstavljanje nimačko u kazalištu narodnom.

— G. Mijat Stejanović namierava izdati svoja diela pod naslovom: „Zabavni i poučni svijet“ u tri svezaka. U pęrvom će biti vlastite novele i pripoviesti za niekkih poučnih činunkah; u drugom njegova sberka narodnih pripoviedakih i narodnih pjesmah; u trećem osim naravnstvenih pripoviedakih i bogoljubnih na bibličke dogđaje odnosećih se pjesmich misli o narodnoj prosveti i o naših pučkih učionicah. Svaki će svezak iznositi od prilike 11 štampanih tabakih. Predplata je ciena za svaki svezak 30 kr. sr. i može se za svaki svezak na jedanput položiti. Predplata na pęri svezak traje do polovine mieseca kolovoza i prima ju na se za Zagreb namiestni gimnazialni učitelj Janko Jurković.

— U tiskarnici Danila Medakovića u Novom Sadu iziti će do koj dan tri nove knjige, i to: 1. „Hajduci“ i 2. „ženitba i uadba“ od J. S. Popovića. Ciena za oba komada 30 kr. — „Plaćevo padenie Carigrada“ od Gergia Hadžića. Ciena 24. kr. — „Pobozna razmišljanja“ (sbornik) pri slušnju sv. liturgio od Gerssima Petranovića, Jeromonaha, sa obrazima. Ciena 12. kr.

— Vis. ministerstvo dozvolilo je u sporazumljenju sa vęrhovnom policajnom oblaštu, da obustavljeni sęrbaki časopis „Svetovid“ i na dalje izlaziti može.

— Assistent pri českom muzeumu g. Ant. Frič odlazi lietos u Halberstadt, gdi će prisustvovati skupštini nimačkih Ornithologah (pticoslovnacah), a odtuda će u Berlin, da se s predstavnicı tamošnjih sbirkah, gledoe svoga, u ovom lietu već oglašćenoga diela u sporazumljenje stavi.

— Dr. Miklošić upravo je dogotovio čitanku za slovenske gor-nje gimnazie. — Društvo sv. Mohora izdati će: „Sierog Urbana“, ili „pogovori dobrih kmetov“ u 1500 ist. — Gospodarsko društvo u Ljubljani zaključilo je, da se pęri dio „šumaega kmetovanja in gospodarstva“, ki poljedielstvo in obdelavanje travnikov“ tiska u 2000 ist.

Učrednik i izdavatelj Dr. Ljudevit Gaj.
Bibliotikom Dra. Ljudevita Gaja u Zagrebu.

Prilog 4. Primjer oglasa u kojem su naslovi tiskani tzv. masnim slovima, „Danica“, 1866. god., br. 1.

8

daje, to će se izčistiti i predati ognju u naručje, negledajući ni na kakve sveze ni porodicah; ni dostojanstvah.

Navala, kojom udara prevrat, nema ni u sebi, ni na sebi ništa, što bi pravilno bilo, pak ona zabunjuje često i najvaljanije pravilnike.

Boj, uređen proti tadjinim, bije se, pun žrtve i časti. Ali gdje se na domu stranke hvataju u živac, nestaje svake miere. Duša se burka, a mišica neodgovara volji. Nevalja s toga graditi ukor; jer i onako dolazi, žalibože! slabost od takve naravne upornosti svakoga plemenitoga srca, koje nemože odoljeti, već plamti u građanskih borbah za slobodu. Ali kad je zaprijetila velika kakva prijetnja društvu, kako ga odbraniti, kako li ga sačuvati oda zla, ako ne putem i glasom novinah?

Vremena su se promijenila. Tisak je novinami učinio spasonosan prevrat. Glote nezasluzenih kakvih naslova neće svijet više podnositi. Sudci nemogu više onako suditi prema mitu, a ne prema pravu. Vladaoci nemogu više — Neka! dok su slobodne novine, koje mogu jedine živjeti danas, svjedokinje svjetskih dielah i događajah.

Mudroslovlje slovi mudro, kad je srećno. Slabo je podano danom nesreće. Pjesnici pievaju vladaoce, ili stranke srećne. A tko li ostaje vjernan dobrim stvarim, koje padaju zlom srećom?

Vlast slobodnoga novinstva, koja, malim zadovolj-
na, spratja na sve pratja nezadovoljstva; nepriznaje ništa, do istinu i pravdu, ućeć može biti nesvagda upravo ugodnim naukom i vlade i stranke, voli poginuti na leonidsku, ili na zrinjsku, nego prihvatiti medeni život mazarinskih ponudah.

Narodne poslovice dubrovačke.

Sabrao Ignj. Gjorgjić.

(Nastavak.)

Nagnula je veće bačvom.
Našte ruke uzeo je.
Nije u mlinu pobielio.
Na stolih stari mu su svi klečali.
Neumivam rukuh; er mi se obied nekuha.
Na sto konjah petset kozah.
Nad pšeničnim nije kruha.
Nad rucelom nije žita.

Nad Gjuljanom *) nije vina.
Nad maminim nije sina.
Nad vlaškim nije lonca.
Nad riečkim nije konca.
Nit hodeći nosi, nit jašući vodi.
Nalojo **) mu je varlo vaše.
Nepameti ubija se i pamet.
Naučio je na svoje miedi.
Nebroji godišta, tko kuće neplatja.
Nezovi zla; ere i samo dohodi.
Ni popa za susieda, ni fratra za prijatelja.
Ni pas neće gole kosti.

(Nastavak sledi.)

Književni viestnik.

Narodne poslovice, rieči i izrazi. Napisao Mijat Stojanović.

Ova sbirka, koju je revni spisatelj skupljao preko 30 godina, ima u sebi preko 4000 posloviceh, izumućenih, kako jih puk razumije. Dielo će iznieti do 18 arakah, tiskanih u velikoj osmini, a cijena mu je 1 st. 60 novč. Tko pošalje deset predplatnikuh, onomu daje nakladnik, A. Jukić, jedna knjigu na dar.

Radujemo se napredku lužičko-sérbskih časopisah za 1866. godinu.

1) Na gorjelužičkom narječju:

Časopis towarstwa Naćicy Serbskeje. Urednik: J. Buk. Na godinu 2 svazka.

Časopis donosi rasprave stare- i jezikoslovne, poviestne, prirodopisne, itd., pa se osvrće osobito na Sérbsko lužice i piśmie lužičko-sérbske, objavjujuć izvješća o raduju Naćice Serbske.

Katholski posol. Urednik: M. Hórnik. Na godinu 24 broja.

Lužičan. Časopis za zabavu i pouku. Urednik: J. E. Smoler isti, ko uređuje vrlo dobar časopis: **Slavisches Centralblatt.** Wochenschrift für Literatur, Kunst, Wissenschaft und nationale Interessen des Gesamt slaventhums. Lužičana izlazi na godinu 12 brojevah.

Missionski posol. Urednik: A. Rychtar. Na godinu 12 brojevah.

Serbske nowiny. Političko-zabavni list sa objavami. Urednik: J. E. Smoler. Na godinu 52 broja.

2) Na donjelužičkom narječju:

Bramborski serbski časnik. Urednik: J. Švela. Na godinu 52 broja.

Ove časopise, koji su u Lužicah u kraljevini Saskoj, na sievnom okraku Česke, kano osamljeni članci slavenstva u moru niemačke knjige, preporučujemo sërdačno pomoci bratskoj čitateljstva. Predplatu primaju sve knjižarnice i svi uređi poštanski.

*) Miesto u Batu.

**) Ona dërva, na kojih se spušta brod u more.

Prilog 5. Primjer poziva na pretplatu, „Danica“, 1840. god., br. 16.

64

kom. A da bi malo i caru zamazali oči, oni mu javu, da su Adži-Mustajpašu za to ubili, što je bio nevjernik i volio Srbe nego Turke; i zamole ga, da im pošalje drugoga vezira u Biograd, kao što car i učini; ali ovaj novi vezir (*Aga-Asan-paša*) nije od njih smio pisnuti, nego je samo ime vezirsko nosio, a oni su činili, što su htjeli.

Gđekoji od ovih bégunacah i protëranikah, osobito ud spajah i od onih, koji su za Adži-Mustajpaše bili u gospodstvu, ogledali su nekoliko putah, da podignu narod sërbski na dajje, i da jih pobiju i protëraju, no nekako im se nije dalo. Osobito je o tom radio *Asan-beg*, bivši tefterćaja (knjigovođa) i nekakav *Memed-aga Konjalija*, koji je u Njemačkoj prepravljao džebanu (municion iliti ratnu spravu) za ovaj posao. Jedan put sa se bili dogovorili i knezovi s ovimi carskimi Turci i odredili dan, jamačno da stanu na dajje, i *Konjalija* preturi podosta džebane, te se nešto po narodu razda, a nešto se sakrije na Avali; no *Asan-begov* brat počne u Požarevcu prije određenoga dana, i baše ga ondë razbiju i ubiju, a *Asan-beg* po tom uteče preko Karavlaške u Carigrad; i tako se ovaj posao pokrvari sa svim, i dajje ostanu gospodari od biogradskega pašaluka.

Kad se oglasi na okolo, da su baše *Adži-Mustajpašu* ubile, i da su protiv cara, onda navale iz okolnih krajevah, osobito iz Bosne i iz Arnautske, sve bezposlice i këravnici i bezkućanici u Biograd, kao orluvi na stërvinu; i dajje ih sve rado poprimaju, jedno, da bi se mogli braniti, ako bi car i na njih vojsku podigao, kao na Pasmandžiju; a drugo, da se između sebe jedan od drugoga čuvaju. Bošnjaci su najviše dolazili na ladjah pod imenom *šamdzijah* (od čamca, ladje), i njih je najviše primao *Foćić*, koji je može biti i sam od starine bio Bošnjak ili Hercegovac (iz *Foćić?*) i za ovo vrëme, dok su iz Biograda bili iztërani, u Bosni sëdio. Mnogi su tada u Biograd došli goli i bosi, pak se ondë odmah okovali u srebro i zlato, i obukli u svilu i u kadifu, i uzjahali na hatove s ratovi (nukiti konjski).

(Dalje slëdi.)

Knjiženstvo ilirsko.

Njepodpisani potaknuti od učenih prijateljah, da pjesmice, koje su slavnim štiocem Danice pod imenom: »*Djulašić*« poznate, u jednoj knjižici ponase na

svëto izdadem, — pokupih zimus iz mojih pisamah do 210 onolikih komadićah, te ih pozorno protresavši za tištenje prirodi. Knjižica će ova iziti mëseca Lipnja (Jun.) t. g. iz naše narodne tiskarne zagrebske na svëto, koja si je već porad uzorite svojih proizvodah lëpote svestranu pohvalu pribavila.

Budući, da će ovo dëlce, gledeć na stranke, unutaraju i izvansku napravu, onoliko po prilici biti, kao što su »*Pësme i pripovëdke Ljudevita Vukotinićeva*« opredëljujem i cënu istu, zaista veoma malenu, t. j. 30 kr. u srebru.

Slavna g. g. domorodci, koji si prirećenu knjižicu pribaviti žele, umoljavaju se time uštivo, da naznačenu cënu do konca mëseca *Svibnja* (Maja) napërvo položiti izvole.

Predplatu primaju:

Za Horvatsku: Slavne čitaonice ilirske: zagrebska, karlovačka, varaždinska i narodni kasino križevački.
Za Slavoniju: G. Dr. *Janko Stanković*, profesor u Djakovu.

Za Dalmaciju: G. g. Dr. *Teodor Petranović* u Splëtu i *Antun Kaznačić* advokat u Dubrovniku.

Za Krajinu: G. M. *Kastelic* bibl. u Ljubljani.

Za Koružku: G. I. *Mayer*, konsistorijalni expeditor u Celovcu.

Za Stajersku: G. *Ivan Tërnski* pravnik u Gradcu.

Za Ugarsku: *Boleslavín Wrehowski* advokat u Pešti.

Za Cesku: G. Dr. *P. J. Sajterik* u Pragu.

Za Beč: G. *Naum Malin* pravah slišaoc.

U knjigarnah može se samo sa 40 kr. u srebru predplatiti. Molim pako gg. predplatitelje, da izvole što skorije prenaznačenu cënu od 30 kr. u srebru položiti, da se mogu po prilici za jakost exemplarah ravnati.

U Zagrebu 16. Travnja 1840.

Stanko Vraz.

Sveslavljanska vëst.

Iz došavšega nam uprav sada br. 11. »*Tygodnika literackoga*« u Poznanju dana 16. Ožujka (Marta) 1840 uzimamo jedan veoma za sve Slavjane važan odlomak iz članka: »*Revus Slave*« kako slëdi: — »Saznajemo na koncu (toga časopisa), da je grof *Sergo*, bivši ministar (t. j. poslanik) skupnovladarstva dubrovačkoga u Francezkoj, dao jedan sastavak o utemeljenju u Parizu katedre jezika slavjanskih. Ako se projektirana katedra u istinu utemelji, možemo se tada nadati, da ćeju i ina sveučilišta u Englezkoj i Njemačkoj za tim hvale dostojnim primërom poći, i da će se time literatura slavjanska, interesirajući sve učene narode, sama od sebe u zamahaj staviti i silno procvasti.«

Urednik i izdavalj Dor. Ljudevit Gaj.

Tiskom kr. p. narodne ilirske tiskarne **Dr. Ljudevita Gaja.**

Prilog 6. Primjer opisivanja autora epitetima, „Danica“, 1838. god., br. 29.

114

pruža, da i u naprédak čverstim korakom k preduzetom cilju napervostupati može. Takovih učenih, kao što je Šafařik, koi sve slasti života jedinoj ljubavi k znanosti žertvovà, i koi u njoj jedinoj cilji i naplatu mnogih svojih trudah nalazi, — zaisto veoma malo ima u sadašnjoj našoj koristi samo tražećoj, tako reći tergovaćkoj dobi. Koi se o istini ove naše reći uvěřiti želi, onaj nek čita u dnevniku našem list Šafařika na profesora Pogodiina pisan, — zaisto veoma malo ima u sadašnjoj našoj koristi samo tražećoj, tako reći tergovaćkoj dobi. Koi se o istini ove naše reći uvěřiti želi, onaj nek čita u dnevniku našem list Šafařika na profesora Pogodiina pisan, — zaisto veoma malo ima u sadašnjoj našoj koristi samo tražećoj, tako reći tergovaćkoj dobi. Koi se o istini ove naše reći uvěřiti želi, onaj nek čita u dnevniku našem list Šafařika na profesora Pogodiina pisan, — zaisto veoma malo ima u sadašnjoj našoj koristi samo tražećoj, tako reći tergovaćkoj dobi.

Cěli svoj život posvetio je Šafařik poznavanju spomenikah slavjanske dogodovštine i knjižestva; duboko, temeljno i s iskrenom ljubavju se je izabranoga toga predmeta primio, nu daleko od svakog krivog rodoljuba, niske strasti i zauzete ljubavi za sve ono, što slavjansko ime nosi, poznade on neizvėrenost veće časti svojih rođjakah i predjih na istom polju učenog izpitavanja. On izdade više dělah znatnih za pravo poznavanje slavjanskoga světa; od te verstj je njegova »dogodovština slavjanskog knjižestva,« njegovo dělo verhu proizhodjenja učenih izpitavanjah jesu njegove: »Starožitnosti slavjanske« dělo, koje u iztraživanju dogodovštine i života slavjanskih narodah novu epohu otvoril, i kojim si on nerazrušivo pravo pribavi na zahvalnost i poćitanje ne samo svojih rođjakah, nego i cělog učenog světa.

Koliko je starih i novih pisateljah različitih narodah i vremenah Šafařik proćitati i ove medju sobom s'rvnati morao, koliko li znamenitih spomenikah starodavnog slavjanskog života ozbiljno izpitati, da je život taj u najmoćnijoj punoći i bistrosti, kako i s onom temeljitostju predstaviti mogao, koju u naše vřeme sadašnji stališ historičke kritike od izpitatelja dogodovštine zahtěva! Šafařik je sve, što od verhu Slavjanah od najstariih vremenah tja do IX. i X. stolětja, gdje se starodavnosti njegove sveršuju, pisano proćitano, on je prisposobio i izpitao sva moguća novih pisateljah i izpitateljah, vidio je sobstvenima očima veću čast svih do našeg vřemena dopirajućih pisanih spomenikah verhu domaćeih i javnog života Slavjanah, i kao plod mnogogodišnih iztraživanjah doveršio je veliko ovo dělo, koje i najstrožim zahtěvanjem naše historičke dobe podpunno ugoditi može.

Da po osob golemo ovo dělo protresemo, nedopušćta uzki prostor listovah naših, zato čitatelji naši nek Šafařika samog poslušaju! Svaki, koi se za pro-

světenoga Slavjanina derži neka si priskerbi njegove »Starožitnosti!« Pored svih pomanjkanjah, kojim zbog mnogih nepoznatih još gradivah ukloniti se nije moguće bilo, jest zaisto izvėrsno dělo, »s kojim si je Šafařik ne samo kod svojih srodnih, nego i kod svih učenih zapadne Europe veliku zaslugu pólucio. On odkri njihovima očima starodavnost, biće i nędašnja prebivališta slavjanskih narodah, od kojih oni, slępo zaljubljeni u vlastite znanosti i u samih sebe, ni pomisli neimadoše.

Nadamo se, da će važnost Šafařikova děla na skoro i inostrance podbosti, da se š njime upoznađu, i tako da čedu u kratko vřeme starožitnosti i u tudje jezike prevedene na světlost izići. Trudom gospodina Bodjanskoga, mladoga jednoga u svih slavjanskih narěćjih uvězbanoga učenoga muža spoznali smo mi Rusi ovo dělo prije nego svi ostali europski narodi. Prevod ovaj, ako i nije izvėrstan, ipak nam izvorno dělo vėrno pred oči stavlja; a šta se više od prevoditelja učenog kojeg děla zahtěvati može, gdje se temeljitost i toćnost, ne pako urešeni slog kao najglavnije svojstvo iziskuje. Prevod ovaj zasluđuje još iz drugog ogleda našu pozornost, jerbo smo se tim sředstvom perviput upoznali s plodovi česka knjižestva. Da bi prevodi i iz drugih slavjanskih narěćjah, iz vęštoga pera gospodina Bodjanskoga kod nas prijateljski primljeni bili! Mi skoro i nepoznajemo proizvode slavjanske učenosti i slavjanske marljivosti, a zaisto vřeme bi već bilo, š njimi se bolje upoznati; ovo bi prvi korak bio k boljem poznavanju naše narodne dogodovštine.

Knjižestvo ilirsko.

Veoma revni i učeni pisatelj *Stěpan Marjanović* Brođjanin, koi se je u našoj Danici svojimi pėsničkimi proizvodi pod imenom »*Save Radislava Demorodčevića*« i »*Slavodraga Mileglasevića*« višeputah rodoljubivo javljao, izdaje sada putem predplate u *Pećuhu* u biskupskoj tiskarni svoja ilirska děla u VI knjigah, izmedju kojih čedu III saderžavat razlike ponajviše izvorne pėsme, a ostale III igrokaze. Oglas predplate nahodi se u današnjem listu naših Novinah pod br. 57. domorodni pako poziv radi njegove osobite znamenitosti ovdě priobćujemo:

»Imade mnogo ljudih, koji ilirsko pėsnicтво u same jasne zvězde kuju, kano da bi ono zbilja puno obdělano i izvėrsno bilo; protivno pako mnogo višje. — koji ga posve kude, i ništa drugoga na njemu hvale vřėdnog nenahode, okrom jednogjednog skladnoglasja. Jedni

Prilog 7. Primjer oglasa u kojem se navode poglavlja oglašavane knjige, „Danica“, 1837. god., br. 44.

— 180 —

umerlost jest velika misal, vrèdna znoja plemenitih!“

R A Z G O V O R
od *Dragutina barona Villania.*
(Iz èeskoga.)

Pod jablanom sèdec slušam ota slova:
„Ja sam ptièak, nešto bi ti kazao“ —
„A što pak?“ zapitam, ptiènk opet s nova,
Ali tužno, na pol glasno pèvao:
„Ja sam od zapada, vèruij, moj m'adjane,
Dom tvoj do izhoda sav proletio;
Al neljubi mi se tamo; jer se vrane
Metu svuda, što ja nebi terpio!“ —

Ivan Ternski,
ilir iz Hrvatske.

S L O V S T V O.

Medju noviiimi proizvodi poljskoga pèsnichtva, vrède *Piotrowskoga* poezie osebujno, da se napomenu. S inimi izvornimi lirickimi pèsmami i basnami odlikuju se najpaèe dvè povèsti: *Julia Potocka* i *Josip Pulaski* svojim narodnim predstavljanja naèinom. Van toga nalaze se takodjer prevodi englezkih, italijanskih i ruskih pèsmotvorah iz medju kojih je 14 Sonetah Shakespearovih jako umètno prenešeno.

Èeski pèsnik *Wocel*, koji je èeskomu obèinstvu po svojem turobnom ierokazu „*Harfa*“ dostaèno poznat, dao je sbirku dogodovnih pèsmotvorah u èeskom jeziku pod naslovom: „*Premyslouci*“ u tisk.

Gospodin *Ivan Neponuk Vogl* sabrao je narodne pripovèsti ilirske i takove je polag ustmenoga priobèenja g. *Petra Tomaševiča*, rodom iz Slavonie, u nèmaèkom jeziku uzporedio. Uzderžaj je pako slèdeći:

I. <i>Vèštjica Korva</i> i <i>nješine sluge</i> str.	1.
II. <i>Parilaža</i> - - - - - „	51.
III. <i>Lèpa Jela</i> - - - - - „	77.

IV. <i>Zla žena i vrag</i> - - - - - str.	123.
V. <i>Dètca u šumi</i> - - - - - „	139.
VI. <i>Život, èudesa i šaljirine maloga kerce</i>	187.

Beèke nèmaèke novine 1837 br. 168 o njihovoj govore, da šar narodni iz njih pronièe, i akoprem jih g. *Vogl* umètno, i kako trèba, priredio; ništanemanje da se u njih mnogo prijatnosti južnoslavjanske nalazi, ter da je iz svega vidljivo, da te povèsti, nèmaèkim jezikom pisane tekar tudje odèlo na sebi nose, pak da većjim dèlom vlastitost i blago ilirsko ostaju. Tištjene su u Beèu 1837. 8. — Zašto nam nije te pripovèsti koigod iliro-Slav u izvornom jeziku ilirskom, kako jih narod pripovèda, priobèio? — ili zar se nebi našao užgani koigod ilir, koji bi višje takovih narodnih pripovèstih u jedan vènac sapleo, da nam jih u narodnom jeziku priobèi i tako svoje ime proslavi! —

U Beèu kod *Bermann*a i sina iziti èe tištjeni krajobraz (mapa) carstva austrijskoga. Beèke nèmaèke novine oglašuju, da se i krajobrazi *slarjanski*, navlastito pismom latinskim, tamo tiskati dati mogu. Lèpa je to zgoda! Predplatjenje se već prima na iztiske u jeziku nèmaèkom, franczkom, talijanskom, magyarzkom i t. d. Zar nebi koi to Slavjan iz tisk toga carstva u slavjanskom (èeskom, poljskom, ilirskom) jeziku kod gorireèenoga priredio? Najbolje bi bilo, da se u Poljskoj, mèsta poljskim, u Èeskoj èeskim, u Ilirii ilirskim narèèjem i pravopisom tiskati dadu. Bilo bi mnogo kupacah i tako bi se uzaimnost medju slavjanskimi puci silno pomnožala.

Nèmci su u prevadjanju ruskih stvari u sadašnje doba veoma marljivi. Istom da izide koi izvorni spis u ruskom jeziku, tki ti ga već i u nèmaèkom prevodu imati možeš. U Lipsku (*Leipzig*) kod *Kollmanna* t. l. izišla je knjiga pod naslovom: „*Die schwarze Frau. Ein Roman von N. Greè.* Aus dem Russischen übersetzt vom Dr. Karl Joh. Schulz, Staatsrath i t. d.“ èetiri svezka u 8.